

ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ

«Τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν» (Β' Κορινθ. ιγ', 9)

Ἱερά Εἰκὼν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν Παναγίας Μουτσαίνης Βροντάδου.

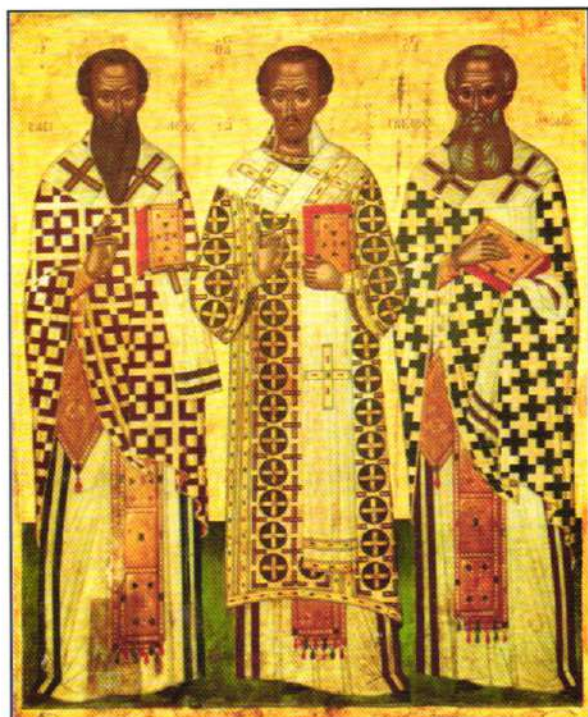
Τεύχος 14ον ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2014

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ & ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

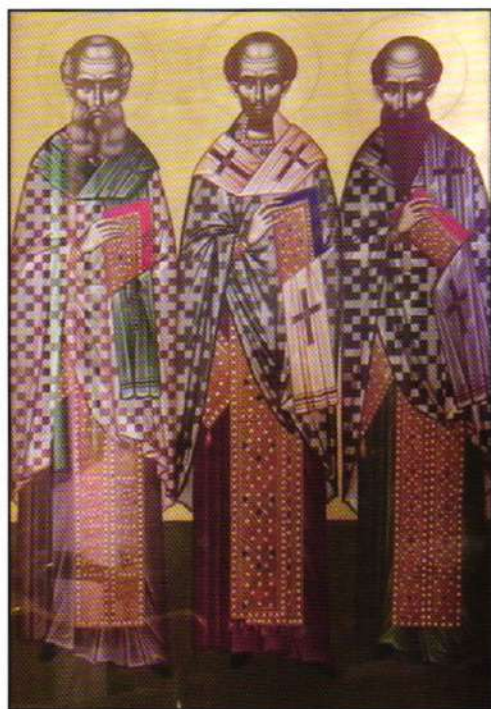
ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΕΩΣ

ΧΙΟΣ

Ἱερά Εἰκὼν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν
εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Χριστοῦ Ψαρῶν.
(Ἀντίγραφον ἐκ τῆς συλλογῆς φορητῶν εἰκόνων τοῦ
Ἰνστιτούτου Βυζ/νῶν καὶ Μεταβ/νῶν Σπουδῶν Βενετίας.)

Ἱερά Εἰκὼν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὸν
Ἱ. Ναὸν Τριῶν Ἱεραρχῶν Οἰνουσσῶν (1958).

ΜΗΝΥΜΑ
ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Πρός τούς μαθητές καί τίς μαθήτριες
ὄλων τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων

Αγαπητά μας παιδιά,

Από τίς πρώτες ἡμέρες τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, οἱ πρόγονοί μας, ἐκεῖνοι δηλαδή πού ἀγωνίστηκαν τό 1821 γιά νά ἐλευθερωθοῦμε, καθιέρωσαν νά τιμῶνται οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ὡς οἱ προστάτες τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἡ ἐορτή τους, στίς 30 Ἰανουαρίου, δέν εἶναι μία ἀπλή ἀργία. Εἶναι ἡμέρα ἐκκλησιασμοῦ καί πνευματικοῦ ἐορτασμοῦ, γιά νά μπορέσετε καί σεῖς, μαζί μέ τούς γονεῖς καί τούς δασκάλους σας, νά ἐμπνευσθεῖτε ἀπό τή ζωή καί τά διδάγματα τῶν τριῶν μεγίστων φωστήρων τῆς Τρισηλίου Θεότητος.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔζησαν τόν 4ο αἰῶνα, σέ ἐποχή κατά τήν ὁποία ὑπῆρχαν ἔντονες συζητήσεις καί διαφωνίες μεταξύ τῶν Χριστιανῶν καί τῶν πιστῶν τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Οἱ τρεῖς αὐτοί ἄνδρες, μέ τή βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί στηριγμένοι στήν ἀριστη γνώση τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κλασικῆς παιδείας, ἔδωσαν τή λύση. Τόνισαν ὅτι ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί δέν ἀπορρίπτουμε τή μελέτη τῶν ἀρχαίων κειμένων, ἀλλά ἡ μελέτη αὐτή γίνεται ἐπιλεκτικά καί προσεκτικά. Ἀπορρίπτουμε κάθε δοξασία πού θά μπορούσε νά μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό τήν ἀναζήτηση τοῦ Ἐνός καί Ἀληθινοῦ Θεοῦ καί διατηροῦμε κάθε στοιχεῖο πού διαπλάθει τό ἦθος μας, σταθεροποιεῖ τίς ἀξίες μας, βελτιώνει τή σχέση μας μέ τόν Θεό, μέ τούς συνανθρώπους μας, μέ τήν κοινωνία.

Ἡ Παιδεία, ὅπως τήν καλλιέργησαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες δέν ἀποβλέπει μόνο στή συσσώρευση γνώσεων καί πληροφοριῶν οὔτε στή δημιουργία ἀνθρώπων-ρομπότ. Ἑλληνορθόδοξη παιδεία σημαίνει διαμόρφωση χαρακτήρων (γί' αὐτό τή λέμε μόρφωση), διάπλαση σφαιρικῶν καί ὁλοκληρωμένων προσωπικοτήτων, ἐνίσχυση τῆς φιλανθρωπίας, καί τῆς κοινωνικότητας, καταπολέμηση τοῦ ἀτομισμοῦ καί τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ.

Σέ μία εποχή πολύπλευρης κρίσης, όπως ή σημερινή, συνάνθρωποί μας υποφέρουν καί άξίες χλευάζονται. Δέν μπορούμε νά μένουμε άπαθείς μπροστά στό δράμα τοῦ διπλανοῦ μας, τοῦ πλησίον μας. Οὔτε μπορούμε νά ἐπιτρέψουμε νά γκρεμίζονται τά ὅσια καί τά ἱερά τοῦ λαοῦ μας καί τοῦ Γένους μας. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες καί ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἀπό τή γέννηση τοῦ ὁποίου συμπληρώνονται τριακόσια χρόνια, ἀγωνίστηκαν γιά μία παιδεία, ή ὁποία στρέφει τόν ἄνθρωπο πρὸς τόν Θεό, πρὸς τόν ὑγιή καί ἀφανάτιστο πατριωτισμό, πρὸς τόν σεβασμό τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, πρὸς τήν αὐτοθυσία καί τήν προσφορά.

Ἄς ἀξιοποιήσουμε αὐτήν τήν πανηγυρική ἡμέρα τιμῆς καί μνήμης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν γιά νά ἐμπλουτίσουμε τή ζωή μας ἀπό τόν πλοῦτο τῆς ἑλληνορθόδοξης παράδοσής μας, ἀπό τά κείμενα τῶν τριῶν αὐτῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπό τή γλώσσα τους, πού καταδεικνύει τή συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπό τήν ἐντυπωσιακή παιδεία τους, ἀπό τήν κοινωνική εὐαισθησία τους. Ἄς δοκιμάσουμε εὐφροσύνη ἀπό τή σωφροσύνη τους, ἃς θαυμάσουμε τό οἰκουμενικό καί πανανθρώπινο μήνυμά τους, ἃς προσπαθήσουμε νά προσεγγίσουμε τό εὐρύ φάσμα τῆς ἑλληνικῆς καί ὀρθόδοξης παιδείας τους. Ἄς μετατρέψουμε τήν ἡμέρα αὐτή σέ εὐκαιρία μελέτης, περισυλλογῆς καί γόνιμου προβληματισμοῦ καί ὄχι ἀπλῶς σέ μία ἡμέρα χωρίς μαθήματα στό σχολεῖο.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος γνωρίζει τό ἄγχος σας καί τίς μέριμνές σας, ἀγαπητά μας παιδιά. Προσευχόμαστε γιά σᾶς καί εὐχόμαστε καλή ἐπιτυχία καί παρά Θεοῦ εὐόδωση τῶν προσπαθειῶν σας. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες μακάρι νά γίνουν ὁδοδείκτες τῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ καθενός καί τῆς καθεμιᾶς ἀπό σᾶς.

Μέ πατρική ἀγάπη καί θερμές εὐχές

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Τὰ νεανικὰ χρόνια τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τοῦ κ. Νικολάου Βούλγαρη
Καθηγητοῦ Θεολογίας

*«Ἄγριον ἡ νεότης, πολλῶν δεομένη τῶν ἐπιστατούντων,
διδασκάλων, παιδαγωγῶν, ἀκολουθῶν, τροφῶν»*

Χρυσόστομος, ΕΠΕ 23,266

Τὰ νεανικὰ χρόνια τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, συμπέπτουν στὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ τὴν ἴδια περιοχὴ. Ὁ τέταρτος αἰῶνας, μέσα στὸν ὁποῖο ἔζησαν, ἦταν αἰῶνας Παιδείας καὶ Χριστιανικῆς σοφίας. Γιὰ τοὺς νέους καὶ τὰ παιδιά ἡ γνώση τῆς νεότητος αὐτῶν, παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Γιὰ τοῦτο τὸ λόγο εἶναι ἀναγκαία καὶ προσφέρεται σήμερα μία σχετικὴ παρουσίαση. Προκειμένου ὁμως, κατὰ ταῦτα, νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ νεανικὰ χρόνια τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀκοῦμε, ὡς πρώτη ἐκφραστικὴ τοποθέτηση περὶ νεότητος, νὰ δίνει ὁ χρυσορρήμονας Ἰωάννης τὴν πιὸ χαρκτηριστικὴ εἰκόνα τῆς, ὅπως καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἱεράρχες τὴν βίωσαν. Διδάσκει: «Ἄγριον ἡ νεότης, πολλῶν δεομένη τῶν ἐπιστατούντων, διδασκάλων, παιδαγωγῶν, ἀκολουθῶν, τροφῶν». Χρυσ., ΕΠΕ 23,266. Δηλαδή: Ἄγριο καὶ ἀτίθασο πρᾶγμα ἡ νεότης. Ἐχει ἀνάγκη μεγάλης προσοχῆς, καλῶν Διδασκάλων, Παιδαγωγῶν, συνοδῶν, Γονέων. Μὲ ἓνα καὶ μόνο λόγο ὁ σοφὸς Ἱεράρχης, δίνει παρθενογενὲς καὶ πρωτόφαντο στίγμα τῆς ἐννοιολογικῆς τοποθέτησης καὶ τῶν τριῶν, περὶ τῆς νεότητος. Ἔτσι, καθίσταται ἡ ἐννοια αὐτὴ διαχρονικὴ, σὲ παγκόσμια κλίμακα καὶ ἀποδοχή. Αὐτὴν τὴν τοποθέτηση σεβάστηκαν ὄχι μόνο καὶ οἱ ἄλλοι δύο μέγιστοι Ἱεράρχες, ἀλλὰ μαζὶ τοὺς καὶ οἱ Παιδαγωγοὶ καὶ οἱ λόγιοι ὅλων τῶν αἰώνων. Γιὰ τὴν συνολικὴ δὲ σοφία τοὺς, κατατάχτηκαν καὶ οἱ τρεῖς, ὡς οἱ μεγάλοι φωστῆρες τῆς τρισηλίου θεότητος καὶ ὡς Διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης.

Ὅστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν τοποθέτηση περὶ νεότητος, ἀναζητοῦμε καὶ ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴ γραμματολογία νὰ μᾶς δώσει πειστικὴ ἀπάντηση στὴν ἐπιγραμματικὴ τιτλοφόρηση τοῦ θέματός μας, γιὰ τὸ πῶς πέρασαν τὴν νεανικὴ ζωὴ τοὺς οἱ τρεῖς Ἱεράρχες. Ἀναζητοῦμε ἀκόμα νὰ μᾶς μιλήσουν γιὰ τὸ ἴδιο θέμα οἱ βιογράφοι τοὺς, ἀντάμα μὲ τοὺς Συναξαριστές. Μάταιος κόπος, ὁμως, ἡ ἀναζήτησις. Οἱ σημερινοὶ νέοι μας καὶ τὰ παιδιά τῶν Παιδαγωγικῶν Ἰδρυμάτων, ποὺ ἔχουν στὸ ὄνομα ἐκείνων

τὴν ἐφέστια ἑορτὴ τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς μορφωτικῆς ἀνέλιξής τους, δὲν θὰ διαβάσουν κάτι σχετικό. Ὁ χρόνος ἢ κάποια σκοπιμότητα ἀπέκρυψαν τὴν ἰδεολογικὴ νεανικὴ παρουσία τῶν τριῶν σοφῶν. Ἐτσι ἀφέθηκε νὰ γνωρίζονται οἱ τρεῖς Ἱεράρχες τῆς μεγάλης διδακτικῆς προσφορᾶς, σὰν κάποιες γηραλέες μορφές ποὺ δίδαξαν τάχα μόνο στὰ γεράματα τους ἀρετὲς καὶ ἀξίες· ἀξιόλογες καὶ σωστὲς κατὰ τὰ ἄλλα, παρωχημένες ὅμως κατὰ τὴν σύγχρονη νοοτροπία. Ἐν τούτοις ἡ ἀδέκαστη ἱστορία καταγράφει ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἔδρασαν καὶ ἔζησαν ὡς παιδαγωγούμενα παιδιά καὶ ἔφηβοι, μὲ ἀποψη, ἀναδείχτηκαν ὡς διδακτικοὶ φερέλπιδες νέοι, μὲ παιδαγωγικὴ πρόταση καὶ ἀναγνωρίστηκαν ὡς ὥριμοι κατὰξιομένοι σοφοί, μὲ διδακτικότητα πρωτοποριακὴ. Ἐφυγαν μάλιστα ἀπὸ τὴν ζωὴ στὴν μέση παραγωγικὴ ἡλικία τους καὶ προτοῦ νὰ γεράσουν, ἀφοῦ εἶχαν ὀλοκληρώσει τὸ ἔργο τους. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔφυγε στὰ 59 τοῦ χρόνια, ὁ Μέγας Βασίλειος στὰ 49 τοῦ καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὰ 60 τοῦ. Θὰ μπορούσαμε, ἐπομένως, νὰ διακηρύξουμε ὅτι ἡ σοφία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, καταγράφηκε κυριαρχικὰ στὰ νεανικὰ παραγωγικὰ χρόνια τους καὶ παραδόθηκε στὴν οἰκουμένη, ὡς μοναδικὴ παρακαταθήκη.

Στὴ συνέχεια μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ φέρουμε σήμερα σὲ φῶς, ἰδιαίτε-
τως τὴν νεανικὴ διαβίωσή τους, καίτοι εἶναι περιορισμένες σχετικὲς οἱ
βιογραφικὲς πληροφορίες. Ἐχουμε ὅμως τὶς μοναδικὲς καὶ ἀκλόνητες
πληροφορίες ἀπὸ τὶς τοποθετήσεις τους, πάνω σὲ νεανικὰ θέματα ποὺ
κατέγραψαν οἱ ἴδιοι καὶ διατύπωσαν, χωρὶς νὰ στηρίζονται σὲ βιβλιο-
γραφικὲς ἢ ἄλλες πηγές τῆς ἐποχῆς τους, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε, δὲν ὑπῆρ-
χαν. Ὅτι ἔγραψαν γιὰ τὴν νεότητά οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, εἶναι στηριγμένο
μόνο σὲ γνήσια στοιχεῖα προσωπικῆς βιωματικότητας. Δίδαξαν, δηλα-
δὴ, μὲ ὅσα βιώματα εἶχαν στὰ χρόνια τους τὰ πρωτινά, ὅταν παιδιά, ἔ-
φηβοι καὶ νέοι, πάλευαν νὰ διατηρήσουν τὴν νεανικὴ τους προσωπικό-
τητα καὶ ἐκμάδα ἄσπιλη, σ' ἓναν κόσμον ἀναστατώσεων καὶ κοσμοθεω-
ριακῶν ἀντιθέσεων. Δὲν ἀποφάνθηκαν, οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, γιὰ θέματα
καὶ διδασκὰς περὶ νεότητος στηριγμένοι σὲ σχετικὰ, ἀλλὰ ἄγνωστα, κεί-
μενα. Θεσμοθέτησαν, ὅμως, κανόνες νεανικῆς συμπεριφορᾶς, στηριζό-
μενοι βοηθητικὰ μόνο στὶς δικές τους βιωματικὲς ἐμπειρίες. Συγχρόνως
ἡ ἔνταση τοῦ συμβουλευτικοῦ λόγου τους πρὸς τὴν νεότητά, συμβολίζει,
ὡς προϋπόθεση, τὴν ἀπολυτότητα τῆς ἐφαρμογῆς του στὴ δική τους νε-
ανικὴ ζωή. Ἐπιπλέον τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν παραγωγικὴ ἰδεολογικὴ ὥρι-

μότητά τους, μίλησαν με την γνωστή βεβαιότητα για τις ἀρετὲς τῆς νεότητος, μᾶς ὁδηγεῖ στὴ βεβαία γνώση τῆς νεανικῆς συμπεριφορᾶς τους.

Χρέος μᾶς ἀπορρέει, ἐπομένως, ὕστερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα, νὰ ἀναζητήσουμε μὲ πρακτικὸ τρόπο, χαρακτηριστικούς τομεῖς τῆς νεανικῆς ζωῆς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, πού νὰ ἀντιλογίζονται μὲ ὅσα ἡ σοφία τοὺς κατέλειπε στὴν χριστιανικὴ καὶ τὴν παγκόσμια γραμματολογία, κατὰ τὴν παραγωγικὴ ὠριμότητά τους. Ἐτσι θὰ ἀποκαλυφθεῖ καὶ θὰ στηριχθεῖ ἡ περὶ τὰ νεανικά χρόνια τῶν σοφῶν Ἱεραρχῶν πληροφόρησή μας. Ταυτόχρονα θὰ παρακολουθήσουμε μέρος τῶν χρυσολαμπρῶν ἀρετῶν τῆς νεότητος, ὡς χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα μίας νεότητος πού ζύμωσε παραγωγικὰ τὴν σοφία τῆς παιδαγωγίας.

Ἀρχικά, θὰ ἀναφέρουμε τὰ ἐλάχιστα περὶ τῶν νεανικῶν χρόνων τούτων τῶν σοφῶν, ὅπως τὰ περιέσφωσαν οἱ βιογράφοι τῆς ἐποχῆς τους. Ἐκεῖ θὰ μάθουμε ὅτι βασικὸ στοιχεῖο πού χαρακτηρίζει καὶ τοὺς τρεῖς, ἦταν ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ προσήλωση στὰ πάτρια καὶ οἰκογενειακὰ δεδομένα. Ἐφάρμοσαν ἐπακριβῶς τὴ γνωστὴ νεανικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς του, ὅπως τὴν καταγράφει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ του ἀπ' τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός, «ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς». Λουκᾶ β' 51. Ἀνάμικτη ἦταν ἡ ὑπακοὴ τους μὲ τὴν φιλομάθεια καὶ τὶς διακεκριμένες σπουδές τους. Ἐτσι, ἡ διάκρισή τους ἀρχίζει νὰ θεμελιώνεται ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία τους. Παραμένουν ὁμως καὶ οἱ τρεῖς, σὰν ἀπὸ κοινοῦ, ὑπάκουοι καὶ ὑποτασσόμενοι κάτω ἀπὸ τὴ φροντίδα τῶν ὁσίων Μητέρων τους. Ὁ Ἰωάννης στὴν εἰκοσάχρονη χήρα Μητέρα του, τὴν ὁσία Ἀνθοῦσα. Ὁ Βασίλειος στὴν ὁσία Ἑμμέλεια. Ὁ Γρηγόριος στὴν ὁσία Νόννα.

Μαθήτευσαν καὶ οἱ τρεῖς, κατὰ παρακίνηση τῶν Μητέρων τους, παρὰ τοὺς πόδας διακεκριμένων μεγάλων Ἑλληνόφωνων διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ ἐπιφανοῦς νομοδιδασκάλου τῆς ρητορικῆς, Λιβάνιου. Ἐκεῖνος μάλιστα, βλέποντας τὸ ἦθος καὶ τὴν μορφωτικὴ ἀνέλιξη τῶν μαθητῶν του τούτων, ἀναγνωρίζει καὶ διακηρύσσει τὴν ἀξία τους, παινεύοντας ὄχι τοὺς ἴδιους, ἀλλὰ τὶς Μητέρες τους, στὶς ὁποῖες διακρίνει καὶ ἀποδίδει τὸ ἔργο τῆς νεανικῆς τους παράστασης, σὲ ἐπίδοση καὶ χριστιανικὸ ἦθος. Ἐχει μείνει, ὡς ἱστορικός, ὁ θαυμασμὸς τοῦ Λιβάνιου πρὸς τὶς Μητέρες γιὰ λογαριασμὸ τῶν παιδιῶν τους καὶ σοφῶν Ἱεραρχῶν μαθητῶν του. «Βαβαί! Οἶαι παρὰ Χριστιανοῖς εἰσὶ Γυναῖκες». Δηλαδή, Πό, Πό!! Τί σπουδαῖες εἶναι οἱ χριστιανὲς Γυναῖκες. Προφανῶς, ἐπειδὴ ἀνέδειξαν τέτοιους νέους.

Πέραν τούτων όμως πληροφορούμαστε κυριαρχικά για τὰ νεανικά χρόνια τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀπὸ τὴν ἐν γένει τοποθετήσεις τους περὶ νεότητος, πού ἀντικειμενικὰ καὶ ἀνταντακλαστικὰ ἐκφράζονται γιὰ τὰ δικά τους νεανικά χρόνια. Θὰ παρουσιάσουμε στὴ συνέχεια, ἐπομένως, ὅσες περιπτώσεις νεανικῆς διαβίωσής τους μπορεῖ νὰ περιλάβει μία ἐργασία, ὅπως εἶναι ἡ παρούσα. Ἔτσι θὰ ἐμφανιστεῖ ἀνάγλυφη ἡ ποιότητα τῶν ἀρετῶν τῶν νεανικῶν χρόνων τους. Ἐπιλέξαμε πρὸς τοῦτο μόνο τὶς ἀκόλουθες ἐνδεικτικὲς περιπτώσεις νεανικῆς διαβίωσης, πού χαρακτηρίζουν τὴν σεμνῶς διαβιοῦσα νεότητα.

α. Ἡ ὑπακοή

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, ἔζησαν τὰ νεανικά τους χρόνια μὲ ὑπακοή στὴν οἰκογένειά τους, καὶ ἰδιαίτερος στὶς Μητέρες τους. Ἀποκάλυψαν μάλιστα μὲ τὴ διδασκαλία τους ἀργότερα, διὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε ἀνάγκη ὑπακοῆς στὴν πίστη μας καὶ ὄχι στὴ πολυαπασχόληση. Τοῦτο εἶναι εὐλογημένος καρπὸς τῆς νεότητος. Ἀκόμη, διδάσκει ἐπιπλέον ὅτι, ὅταν ἀγαπᾷς κάποιον, ὅπως τὴ Μητέρα, ὀφείλεις νὰ ὑπακοῦς ἀπόλυτα στὸν ἀγαπημένο. Αὐθεντικὰ ὑπακούων, λέγει καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, εἶναι αὐτὸς πού δὲν πράττει ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ ὅ,τι διδάσκεται. Προτιμότερο, λέγει ἀκόμη καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, εἶναι νὰ ὑπακούμε μὲ καλὴ προαίρεση, παρὰ νὰ ὀμιλοῦμε μὲ ἀμάθεια. Αὐτὲς καὶ ἄλλες πολλὲς ἀξίες, περὶ τῆς ὑπακοῆς, ἀκολούθησαν οἱ Ἱεράρχες στὰ ἐπαινετὰ νιάτα τους.

β. Ἡ φιλομάθεια

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, δὲν ὑπῆρξαν ἀπλὰ φιλομαθεῖς, ξεπέρασαν ὅλα τὰ ἐμπόδια τῆς ἐποχῆς καὶ ἔμαθαν στὰ νιάτα τους, νὰ ἀγαπᾶνε καὶ νὰ ὑπηρετοῦν τὴ γνώση καὶ τὴν σοφία, τὴν θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη. Οἱ σπουδὲς τους καὶ ἡ ἐπίδοσή τους στὰ γράμματα, ἦταν μία ἰδιαίτερη φροντίδα. Αὐτὸ δείχνει ἓνα θεμελιώδες ἔργο πού ἔγραψε ὁ Μ. Βασίλειος, πού ἀναφέρεται στὸν τρόπο ἐπιτυχημένης καὶ ὠφέλιμης μελέτης. Ἀπευθύνεται στοὺς νέους, συμβουλευόντάς τους ἐκ τῆς πείρας του, νὰ ἀγαπᾶνε τὴν μάθηση καὶ ἰδιαίτερος τὴν Ἑλληνόπρεπη. Τὸ ἔργο του φέρει τὸν τίτλο: «Πρὸς νέους, ὅπως ἂν ἐξ' Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Δίδαξε γιὰ τοὺς νέους, ὅ,τι ἔζησε ἐκεῖνος, ὡς νέος. Ἐπιλέγει μάλιστα καὶ καταλήγει, ὅτι ἡ μάθηση πρέπει νὰ εἶναι ἐπιλεκτικὴ καὶ ὠφέλιμη. Νὰ μιμεῖται δὲ τὸν τρόπο συλλογῆς τοῦ μέλιτος, ἀπὸ λουλούδι σὲ λουλούδι, ἀπὸ τὴν Μέλισσα. Νὰ μαζεύει καὶ νὰ κατέχει ὁ φιλομαθὴς νέος, ὅσα καλὰ συναντᾷ στὶς μελέτες του. Συμπληρώνει ἀκόμα καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσό-

στομος, ὅτι τὴν μάθησιν πρέπει νὰ τὴν ἐπιζητοῦν οἱ νέοι ἀπὸ τὸν ψυχικὸν κόσμον. Ὅτι κατεῖχαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ὡς νέοι, αὐτὸ καὶ δίδασκαν.

γ. Ἐπιμέλεια

Μὲ ἐπιμέλεια μελετοῦσαν καὶ ἐπιμελέστεροι δημιουργοῦσαν τὸ κοινωνικὸ ἔργον τοὺς οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, ἀπὸ τῆ νεανικῆς τοῦς ἡλικίας. Ὡς ἐπιμελέστατοι νέοι ἐπιμελοῦνταν τὴ μόρφωσίν τοὺς καὶ διακρίθησαν. Ὡς ἐπιμελέστατοι στὴ συνέχεια ὥριμοι δημιουργοί, παρήγαγαν καὶ ἀκτινοβολοῦσαν σοφία καὶ γνώση παρὰ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ ἐπιμέλεια ἔδωσε τὴν ἀναγνωρισιμότητα τῆς ἀξίας τοῦ στὸν Γρηγόριον τὸ Θεολόγον ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν σπουδῶν του, ὅπου καὶ τοῦ προσφέρθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἔδρα Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου. Λίγο ἀργότερα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λόγῳ τῆς ἐπιμελημένης ζωῆς του ὡς νέου συνετοῦ καὶ ἐγκρατοῦς τῆς θείας διδασκαλίας, τοῦ προσφέρει τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον. Ἡ ἔρημος, ὅμως, τὸν σαγήνεύει γιὰ τὰ ἀσκηταριὰ τῆς. Ἀργότερα θὰ διδάξει, ἀπὸ δική του ἐμπειρία, νὰ ἀγωνίζονται οἱ νέοι κατὰ τῶν παθῶν, ὥστε ἐλεύθεροι νὰ ἐπιμελοῦνται τὴν κάθε προσφορὰ τοὺς στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Ὅμοια διαδρομὴ ἐπιμέλειας ἀκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι δύο, μέγιστοι Ἱεράρχες· ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Βασίλειος. Κατέλειπαν καὶ αὐτοὶ ἔργο πού χάριε στὴν ἐπιμελημένη φροντίδα καταύγασε τὴν οἰκουμένην.

δ. Ἡ Ἐγκράτεια

Ἡ ἐγκράτεια, ὄχι μόνο ὡς σαρκικὴ ἀγνότης, ἀλλὰ καὶ ὡς συγκράτησις ἀπὸ παντὸς εἶδους ἐπιθυμίας, εἶναι ἡ ἀρετὴ πού σαγήνευε ἰδιαίτερος τὰ νιάτα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Εἶχαν, ὡς ἐγκρατεῖς, μία ζηλευτὴ αὐτοκυριαρχία λόγων καὶ ἔργων. Ἡ σοβαρότητα τῶν τριῶν, ὡς νέων, φαινόταν σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς τοὺς, σὲ βαθμὸ ὥστε νὰ γίνονται σεβαστοὶ στὸν περίγυρό τοὺς. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διδάσκει, μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐκ τῆς πείρας του, ἐρωτηματικά: Ποιὸς δὲν θὰ σεβαστεῖ ἕναν ἄγνόν νέο; Ποιὸς δὲν θὰ ἀγαπήσῃ ἐκεῖνον τὸν νέο, πού χαλιναγώγησε τὶς σαρκικὰς ἐπιθυμίας του; Τὸ καταπληκτικὸ εἶναι ὅτι λάμπει διαρκῶς ἡ σωφροσύνη στὰ πρόσωπα αὐτῶν τῶν νέων. Ὁ Μ. Βασίλειος συμβουλεῖ τοὺς νέους νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς, ἂν θέλουν νὰ εἶναι εὐσεβεῖς. Τόσο ἐμφανὴς δὲ ἦταν ἡ ἐγκράτεια καὶ σοβαρότητά του, ὅταν ἐμφανίστηκε στὴν Ἀθήνα γιὰ σπουδές. Οἱ παλαιοὶ φοιτητές, στὴν ἐμφάνισή του, δημιούργησαν κλοιὸ προστάσιος τοῦ ἀπὸ τοὺς θρασεῖς εἰδωλόλατρες νέους. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος, θεωρεῖ παλικάρι τὸν νέο πού δαμάζει τὶς ὁρμὲς τῆς σάρκας του. Ἀκόμα συμβουλεῖ, ἐξ ἰδίων, ὅτι ὁ-

ποιος νέος άσκειται στην σωφροσύνη, μπορεί νά άποκτήσει άνώτερες άρετές.

ε. Η άγνότητα

Ως «μυρίπνοα άνθη του Παραδείσου» και «πάγχρυσσά στόματα του λόγου», αναδείχθηκαν ως νέοι οί τρεις Ιεράρχες, με την άγνότητα σώματος και ψυχής. Η άγνότητα, θά μάς βεβαιώσει άργότερα έκ της πείρας του, ό ιερός Χρυσόστομος, οδηγεί τους νέους σε μία νικηφόρα πορεία προς την Βασιλεία του Θεού. Παρομοιάζει δέ τον έγκρατη νέο με τον καβαλάρη σε άτίθασο και άγριο άλογο, όπως χαρακτηρίζεται ή νεότητά. Ο άγνός νέος, που γνωρίζει νά άντιστέκεται στους πειρασμούς, κρατάει καλά τό χαλινάρι και δέν σύρεται άπό τό μανιασμένο πάθος. Η άγνότητα, κατά τους τρεις Ιεράρχες, αναφέρεται ακόμα και στην άντιμετώπιση περιοριστικά, κάθε παράλογης νεανικής έπιθυμίας. Την άγνότητα των νέων την βίωσε ό Θεολόγος Γρηγόριος, ως καθαρότητα και έξιλέωση και ως την κατ' έξοχήν συνομιλία με τό Θεό. Ανοίγουν οί ουρανοί και μιλάει ό Θεός στους άγνούς νέους καθόσον αυτοί, «πυκτεύουσι ταίς ήδοναίς, ως μάρτυς θηρίοις». ΕΠΕ 37,286. Παλεύουν με τίς ήδονές, όπως ένας Χριστιανός μάρτυρας με τά θηρία, την εποχή των διωγμών.

στ. Η κοινωνική συμπεριφορά

Ζητούμενο της κοινωνικής συμπεριφοράς είναι ή κοινωνικότητα, ως τάση προς συμβίωση και προσαρμογή στις ύποχρεώσεις, που άπορρέουν άπό αυτήν. Στα νεανικά τους χρόνια οί τρεις Ιεράρχες δέν ήταν ξεκομμένοι άπό την κοινωνική ζωή του τόπου τους. Μετείχαν σε όλες τίς κοινωνικές έκδηλώσεις και ή συμπεριφορά τους ήταν πάντα θετική με άποψη. Γνώριζαν και γνωρίζονταν στον περίγυρό τους. Τουτό άποδείχτηκε, άργότερα, άπό την άποδοχή που έτυχαν αυτοί και ή διδαχή τους, άπ' τό κοινωνικό σύνολο, όταν δραστηριοποιήθηκαν με έργα κοινωνικής προσφοράς, με εύπροσηγορία και προσήνεια. Συμπεριφέρονταν ιδιαίτέρως, ως τό «πάσχειν μετά των πασχόντων». Δίδαξαν άργότερα τους νέους ό,τι και όσα οί ίδιοι βίωσαν, ως νέοι. Έγραφε ό ιερός Χρυσόστομος: «Έχωμεν ψυχήν συμπαθητικήν, έχωμεν διάνοιαν ειδυίαν συναλγεΐν». ΕΠΕ 16Α,584. Δίδασκε ακόμη ό Θεολόγος Γρηγόριος: «Τόν τρόπον άσκει τέκνον, πράον, ταπεινόν, έγκρατη, στεργρόν, γλυκύν, άβάσκανον, δίκαιον, άνδρεΐον, σοφόν, σεμνόν, φιλεργόν, εύσταθη και σώφρονα... μη χρήμασι τοσοϋτον, αλλά τώ τρόπῳ πλουτεΐν». ΕΠΕ 11,136. Αποφάνθηκε έπιπλέον και ό Μ. Βασίλειος: «Μιμείσθαι δέ τον Θεόν και τους

ἀγίους αὐτοῦ κατὰ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν παρ' αὐτοῦ δύναμιν». PG 31,745. Ἀνέδειξαν, ἔτσι, τὸ κοινωνικὸ μεγαλεῖο τους.

ζ. Ἡ εὐσέβεια

Ἡ εὐσέβεια, ὡς σεβασμὸς πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τήρηση τῶν ἐντολῶν του, συνεῖχε διὰ βίου τίς ψυχές τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Τοῦτο ἦταν ἔργο, μὲ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς εὐσέβειας τῶν Ὁσίων Μητέρων τους. Γυμνασμένοι ἀπὸ μικροὶ στὴν εὐσέβεια, δὲν ἔπαψαν νὰ τὴν διδάσκουν καὶ νὰ τὴν προσφέρουν στὰ νιάτα, ὅλων τῶν μετέπειτα γενεῶν. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν ἐμπειρία του δίδασκε: «Υγεία μὲν ψυχῆς εὐσέβεια, νόσος δὲ ἐσχάτη καὶ ἀρρωστία τὸ τὸν Θεὸν μὴ εἰδέναι». PG 56,137. Ὑγεία ἢ εὐσέβεια, δηλαδή, ἀρρωστία ἢ ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ. Ἀκόμη συμβουλεύει προσωπικὰ τὸν κάθε νέο: «Γύμναζε σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν, τουτέστι πρὸς πίστιν καθαρὰν καὶ βίον ὀρθόν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν εὐσέβεια». PG 62,560. Μὲ τὴν εὐσέβεια ἐπιτυγχάνεται ἡ ξεκάθαρη πίστις καὶ ἡ σωστὴ ζωὴ. Ὁ Μ. Βασίλειος ἐργάστηκε ὡς νέος εὐσεβῆς καὶ δίδαξε: «Εὐσεβείας ἐργάτης ἔσο. Αὕτη γὰρ καὶ εἰς οὐρανὸν σὲ ἀνοίσει, αὕτη καὶ ἀθάνατόν σου τὴν μνήμην καὶ διαρκῆ τὴν εὐκλειαν παρὰ ἀνθρώποις παρασκευάσει». ΕΠΕ 7,278. Ὡς ἐργάτης τῆς εὐσέβειας ἔζησε ὁ Μ. Βασίλειος. Αὐτὸ συμβουλεύει, γιατί μόνο ἡ εὐσέβεια μᾶς ἀνεβάζει στὸν οὐρανὸ καὶ μᾶς καθιστᾷ ἀθάνατους. Τὴν λαμπρότητα τῆς νιότης του θυμᾶται καὶ προβάλλει, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Συμβουλεύει, μετὰ ταῦτα, ἰδιαιτέρως τοὺς νέους, νὰ λαμπρύνουν τὴ ζωὴ τους μὲ τὴν εὐσέβεια. «Λάμπει ἄστρων μᾶλλον εὐσεβῆς βίος». ΕΠΕ 11,156. Αὐτὸ εἶναι τὸ καταστάλαγμα μίας ζωῆς, ποὺ τίμησε τὴν εὐσέβεια. Λάμπει, δηλαδή, περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄστρα ἡ ζωὴ τῆς εὐσέβειας.

η. Ἡ φιλαλληλία

Ἡ φιλαλληλία, ὡς ἀλτρουϊσμὸς καὶ ἀνιδιοτελὴς ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, τὸν συνάνθρωπο, εἶναι συναίσθημα ποὺ κεντρίζει ἰδιαίτερα τοὺς νέους. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες διδάχτηκαν τὴν φιλαλληλία, ὡς παιδιὰ καὶ νέοι, τὴν βίωσαν, ὡς κοινωνικὰ ἄτομα, τὴν ἐφάρμοσαν, ὡς παράγοντες τοῦ τόπου καὶ τὴν δίδαξαν, ὡς διδάσκαλοι στὴν οἰκουμένη. Εἶδαν τὴν φιλαλληλία ἀπὸ μικροί, ὡς ἀλτρουϊσμὸ καὶ ἀνιδιοτέλεια, κατὰ τὴν κοινωνιολογία, ὡς φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, κατὰ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ ὡς ἀνθρωπισμὸ, κατὰ τὴν κοσμοθεωριακὴ ἰδεολογία. Μᾶς ἐνέπνεε, λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τοῦτο, «μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας δεῖ καὶ τὰ ἡμέτερα ἔπεσθαι». PG 55,76. Νὰ συμβαδίζουμε μὲ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

«Αὐτὸ μέγιστη δόξα τῆς Βασιλείας αὐτοῦ». PG 55,470. Αὐτὴ ἡ συμπεριφορά, ἀποτελεῖ τὴν μέγιστη δόξα τῆς οὐράνιας Βασιλείας. Περίφημη συμβουλή, ἀπὸ νέο πρὸς νέους, ἀπὸ διαπρεπῆ φιλάνθρωπο. Ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Κυρίου ἐνέπνεε τὸν Μ. Βασίλειο καὶ τὸν ὁδήγησε στὴν ὀργάνωση τῆς μεγάλης φιλάνθρωπικῆς «Βασιλειάδος» του. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος πίστευε καὶ ἐργάστηκε σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του μὲ ζηλευτὴ ταχύτητα γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς φιλαλληλίας, μὲ ἀγάπη στὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον. Θεωροῦσε δὲ καὶ δίδασκε, ὅτι «καλὸν ἢ φιλάνθρωπία».

Στὸ σημεῖο τοῦτο διακόπτουμε τὴν παράθεση περισσότερων ἀποδεικτικῶν στοιχείων, γιὰ τὰ νεανικὰ χρόνια τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ὅχι βεβαίως ὅτι δὲν ὑπάρχουν περισσότερα, ἀλλὰ ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου στὴν παροῦσα μελέτη, δὲν συνάδουν γιὰ μία μακρὰ ἀναφορά ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἄλλωστε, καταδείχτηκε ὅτι τὸ συνολικὸ διδακτικὸ καὶ ἐρμηνευτικὸ ἔργο ἐκείνων τῶν οἰκουμενικῶν σοφῶν, ζυμώθηκε μέσα στὶς νεανικὲς ψυχὲς τους καὶ συγκροτήθηκε ἐπεξεργασμένο συστηματικὰ ἀπὸ τὴν ἀγέραστη λογικὴ τους. Προσφέρθηκε ὡς ὑπόδειγμα ἐπεξεργασμένο. Τοῦτο τὸ γεγονὸς, μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὁμολογήσουμε ἀξιολογικά, ὅτι εἶναι δύσκολο νὰ ξεχωρίσουμε ποιὸ τμῆμα τοῦ ὅλου ἔργου τους ὑπερέχει, γιατί ὁλόκληρο καταξιώθηκε ὡς ἔργο βιωματικὸ στὴν διαχρονικότητα μίας ζωῆς. Τὸ μόνον ποὺ μᾶς συγκλονίζει καὶ τὸ ξεχωρίζουμε, εἶναι ὅτι ἰδιαίτερος τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, παρουσιάζει μία μοναδικότητα γιὰ τὴν παγκόσμια καὶ διαχρονικὴ παιδευτικὴ γραμματολογία. Εἶναι βεβαίως τὸ ἔργο τοῦτο, ἔργο καρδιάς καὶ ἰδιαίτερας ἀγάπης. Τοσούτω μᾶλλον, καθόσον τοῦτο ἀπευθύνεται πρὸς νέους, ἀπὸ τὰ νεανικὰ χρόνια διακεκριμένων καὶ σοφῶν οἰκουμενικῶν διδασκάλων.

Παραδίδεται ὁλόκληρη ἡ ἀνωτέρω καταγραφὴ στὴν μαθητιῶσα νεολαία τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν «δεομένην τῶν ἐπιστατούντων, διδασκάλων, παιδαγωγῶν, ἀκολούθων, τροφῶν». Δίδεται ὡς χαρισματικὴ προσφορὰ ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς Τρισηλίου Θεότητος. Αὐτοὺς πού, «τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας».

Τερά Πόλις Μεσολογίου 30 Ἰανουαρίου 2014

Ἑορτὴ τριῶν Ἱεραρχῶν

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

*

Τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Καλλιστράτου Λυράκη
τ. Τεροκήρυκος Τερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Ὁ Χριστιανός ἔχει ἀκόμη νά ἀγωνισθεῖ ἐναντίον τοῦ κόσμου. Δηλαδή ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πού βρίσκονται μακριά ἀπό τόν Χριστό. Καί ἔχει δύναμη ὁ κόσμος. Ἀγωνίζεται μέ πείσμα, γιά νά σπρώξει καί παρασύρει τούς ἀγωνιζόμενους χριστιανούς στήν καταστροφή. Τά ὄργανά του χρησιμοποιοῦν κάθε μέσο, γιά νά πλανήσουν, νά αἰχμαλωτίσουν καί θανατώσουν κάθε χριστιανική ψυχή. Τό βλέπουν αὐτό οἱ χριστιανοί. Τό γνωρίζουν. Τό βιώνουν καθημερινά. Διότι τούς τό ἔχει πεῖ ὁ Χριστός: «Μαθητές Μου, ἐάν ἦσασταν ἀπό τόν κόσμο καί εἶχατε καί σεῖς τά ἁμαρτωλά φρονήματα τοῦ κόσμου, ὁ κόσμος θά σᾶς ἀγαποῦσε ὡς δικούς του. Διότι ὁμως δέν εἴσαστε ἀπό τόν κόσμο, ἀλλ' Ἐγώ σᾶς ἐξέλεξα ἀπό τόν κόσμο καί σᾶς ξεχώρισα ἀπό αὐτόν, γί' αὐτό σᾶς μισεῖ ὁ κόσμος».¹

Καί γνωρίζουν ἀκόμη οἱ πιστοί χριστιανοί ὅτι «ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τό ὄνομά μου...» (Ιω. ιε'21), πού πρόσθεσε ὁ Κύριος. Ὅλα αὐτά θά τά ὑφίστασθε, ὄχι διότι θά τούς πταίσετε σέ τίποτε, ἀλλά γιά τήν πίστη πού ἔχετε καί θά ὁμολογεῖτε στό Πρόσωπό μου.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ χριστιανός ὅταν ἀδικεῖται, συκοφαντεῖται, λοιδορεῖται, διώκεται γιά τόν Χριστό, τό θεωρεῖ μεγάλη τιμή καί δωρεά τοῦ Θεοῦ. Διότι σκέπτεται τούς ἀκόλουθους λόγους τοῦ ἀπ. Παύλου, πού γνώριζε ἀπό τήν πείρα του τό ὕψος τῆς δωρεᾶς νά πάσχει κανεῖς γιά τόν Χριστό: «Σέ σᾶς δόθηκε ὡς χάρη ὄχι μόνο νά πιστεύετε στόν Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλά καί νά πάσχετε ὑπέρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ».²

Γί' αὐτό καί δέν αἰφνιδιάζεται, σάν νά τοῦ συμβαίνει κάτι τό ἀπροσδόκητο. Οὔτε ἀκόμη κυριεύεται ἀπό πικρία καί ἀπογοήτευση. Ἀπεναντίας, ὁ ἀγωνιζόμενος χριστιανός ἀγάλλεται καί χαίρει. Διότι οἱ ἀντιδράσεις καί ὁ πόλεμος τῶν κοσμικῶν καί ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων βεβαιώνουν ὅτι ζεῖ σύμφωνα μέ τά παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ

¹ «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τό ἴδιον ἐφίλει ὅτι δέ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγώ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος» (Ιω. ΙΕ'19).

² «Ὑμῖν ἐχαρίσθη τό ὑπέρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τό εἰς αὐτόν πιστεύειν, ἀλλά καί ὑπέρ αὐτοῦ πάσχειν» (Φιλιππ. Α'29).

Ευαγγελίου. Ακόμη χαίρει, διότι αδικείται για τόν Χριστό, τόν Κύριο καί Βασιλέα του. Ο Χριστός θά τόν αποζημιώσει μυριοπλάσια, διότι πρός χάρη Του υφίσταται ζημίες καί θυσίες. Ο Χριστός θά τόν αναδείξει νικητής στο πεδίο τής μάχης, όπου διεξάγει σκληρά τόν άγώνα έναντίον του κόσμου.

Αξίζει όμως δι' ολίγων νά ενσκύψομε στη διεξαγωγή αυτού του σέ τρία μέτωπα διεξαγόμενου άγώνα. Δηλαδή του άγώνα έναντίον του κακού έαυτού μας, έναντίον του διαβόλου καί έναντίον του άμαρτωλού κόσμου. Κυρίως θά σταθοῦμε στά στοιχεΐα εκείνα πού συγκροτοῦν τό «πῶς» αυτού του άγώνα.

Μέ τήν έγρήγορση. Η λέξη σημαίνει τήν άφύπνιση, τήν άγρυπνία, τή φρουρηση. Εκείνος πού έχει έγρήγορση είναι άγρυπνος, ξύπνιος, δέν κοιμάται. Ο άγώνας είναι μιά κατάσταση έγρήγορσης σέ αδιάκοπη συνέχεια. Η συνεχής αυτή έγρήγορση συνιστά τή βασική προϋπόθεση τής άμυντικής ή επιθετικής έτοιμότητας του χριστιανού άγωνιστή. Ο ουσιώδης χαρακτήρας τής έγρήγορσης είναι ή άγωνιστική έτοιμότητα.

Στόν πνευματικό άγώνα ο ὕπνος αποτελεί κίνδυνο άμεσο καί άπειλή. Διότι είναι έναγκαλισμός μέ τόν θάνατο. Γι' αυτό δίδεται ή έντολή «γρηγορεΐτε». Μή κυριεύεσθε από τόν νυσταγμό. «Βλέπετε, άγρυπνεΐτε». Μένετε ξύπνιοι. Καί έντονότερα: «Α δέ λέγω, πᾶσι λέγω γρηγορεΐτε» (Μάρκ. ιγ' 37). Αυτά πού λέω σέ σᾶς, τά λέω για όλους τούς μέχρι τής δευτέρας Παρουσίας Μου χριστιανούς. Σᾶς επαναλαμβάνω καί πάλι: Γρηγορεΐτε.

Καί ο πρωτοκορυφαίος άπ. Πέτρος παραστατικά περιγράφει τόν ὕπουλο καί επιθετικό χαρακτήρα του σατανᾶ μέ τίς λέξεις: «Έγκρατευθεΐτε, γίνετε άγρυπνοι καί προσεκτικοί ὁ αντίπαλος καί κατηγορός σας διάβολος σάν λιοντάρι, πού βρυχᾶται, περιπατεῖ μέ μανία καί ζητεῖ νά αποσπάσει καί νά καταπιεῖ ὅποιον συλλάβει» (Α' Πέτρ. ε' 8).

Στό βιβλίο τής αποκαλύψεως ἔχομε τρεῖς παρακελεύσεις του Αγίου Πνεύματος. Οί δύο πρώτες αναφέρονται στόν Έπίσκοπο τής Εκκλησίας τῶν Σάρδεων τής Μ. Ασίας. Του λέει αρχικά: «Γίνου γρηγορῶν» (Άποκ. γ' 2). Γίνε δηλαδή άγρυπνος καί προσεκτικός. Καί τόν προειδοποιεῖ στη συνέχεια: «Αν δέν ξυπνήσεις καί δέν γίνεις προσεκτικός, θά ἔλθω μέ τόν θάνατό σου ξαφνικά σέ σένα, ὅπως

έρχεται καί ὁ κλέπτης τῇ νύχτα. Καί δέν θά γνωρίζεις ποιά ὥρα θά ἔλθω, γιά νά ζητήσω λόγο τῶν πράξεών σου». ³

Καί ὁ Μ. Βασίλειος σ'αυτή τήν ἐργήγορση μᾶς προτρέπει, ὅταν μᾶς προβάλλει τό παράδειγμα τῆς ταχύτητος τοῦ ζαρκαδίου καί τῆς ἐτοιμότητος τοῦ πτηνοῦ. Κατ'αὐτό τόν τρόπο μᾶς ὑποδεικνύει νά μή φανοῦμε ἐξαιτίας τῆς ραθυμίας μας ἀλογότεροι τῶν ἀλόγων ζώων. Γράφει:

«Πρόσεχε τόν ἑαυτό σου, δηλαδή ἀπό παντοῦ νά παρατηρεῖς τόν ἑαυτό σου. Νά ἔχεις ἀκοίμητο βλέμμα τῆς ψυχῆς πρὸς περιφρούρησή σου. Διαβαίνεις ἀνάμεσα ἀπό παγίδες (Ἐκκλησ. β'12). Κρυμμένοι βρόχοι ἔχουν στηθεῖ ἀπό τόν ἐχθρό διάβολο σέ πολλά μέρη. Ὅλα λοιπόν νά τά ἐρευνᾷς μέ προσοχή· γιά νά σώζεσαι ὅπως τό ζαρκάδι ἀπό τή θηλειά καί ὅπως τό πτηνό ἀπό τήν παγίδα (Παρ, στ' 5). Γί'αυτό τό μέν ζαρκάδι εἶναι ἀσύλληπτο ἀπό τίς θηλιές ἐξαιτίας τῆς ὀξύτητος τῆς ὁράσεως, γί'αυτό καί τό ὄνομά του προέρχεται ἀπό τήν ὀξυδερκεῖά του. Τό δέ πτηνό, ὅταν προσέχει, μέ τήν ἐλαφρότητα τοῦ πτεροῦ του ἀποδεικνύεται ὑψηλότερο ἀπό τήν ἐπιβουλή τοῦ κυνηγοῦ του. Πρόσεχε νά μή φανεῖς κατώτερος ἀπό τά ἄλογα ζῶα ὡς πρὸς τήν προφύλαξή σου· μήπως κάποτε, ἀφοῦ συλληφθεῖς ἀπό τίς παγίδες, γίνεις θήραμα τοῦ διαβόλου, αἰχμάλωτός του στό νά κάνεις τό θέλημά του (Β' Τιμ. β'26).⁴

Θά συνεχίσουμε στό ἐπόμενο ἄρθρο.

³. «Ἐάν μή γρηγορήσης, ἦξω ἐπὶ σέ ὡς κλέπτης, καί οὐ μή γνώσῃ ποίαν ὥραν ἦξω ἐπὶ σέ» (Ἀποκ. γ'3).

⁴. Πρόσεχε σεαυτῷ· τουτέστι πανταχόθεν σεαυτόν περισκόπει. Ἀκοίμητον ἔχε πρὸς τήν σεαυτοῦ φυλακὴν τό τῆς ψυχῆς ὄμμα. Ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις. Κεκρυμμένοι βρόχοι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ πολλαχόθεν καταπεπῆγασιν. Πάντα οὖν περισκόπει, ἵνα σώζῃ ὥσπερ δορκάς ἐκ βρόχων καί ὥσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος. Ἡ μέν γάρ δορκάς ἀνάλωτός ἐστι τοῖς βρόχοις δι' ὀξύτητα τῆς ὁράσεως· ὁθεν καί ἐπώνυμός ἐστι τῆς οἰκείας ὀξυδερκείας· τό δέ ὄρνεον κούφῳ τῷ πτερῷ ὑψηλότερον τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀγραινόντων, ὅταν προσέχη, γίνεται. Ὅρα οὖν μή χείρων φανῇς τῶν ἀλόγων πρὸς τήν ἑαυτοῦ φυλακὴν· μήποτε ταῖς παγίσιν ἀλούς, θήραμα γένῃ τοῦ διαβόλου, ἐζωγρημένος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τό ἐκείνου θέλημα» (Ε.Π.Ε. 6, 220).

ΕΥΤΥΧΙΑ! ΕΝΑΣ ΠΑΝΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΟΘΟΣ!

Τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου

κ. Κυριακοῦ Τσολάκη

Γεροκλήρυκος Γ. Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Α'

Ὅλοι ποθοῦμε μία καλύτερη ζωὴ. Γι' αὐτὸ μοχθοῦμε, κοπιᾶζουμε καὶ ὀνειρενόμεσθε μία ζωὴ πιὸ χαρούμενη καὶ εὐτυχισμένη. Οἱ ἄνθρωποι πασκίζουν νὰ κατακτήσουν τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία. Ἡ κατάκτηση αὐτὴ εἶναι τὸ ἐλατήριο καὶ τὸ κίνητρο τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπου, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο περιστρέφεται ἡ ζωὴ του. Ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας δὲν εἶναι ἀπλῶς κάτι τὸ εὐχάριστο, τὸ χαρούμενο, τὸ εὐθυμο, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση καὶ μακαριότητα, ἡ ὁποία διαποτίζει τὴν ψυχὴ ἕως τὰ βάθη της. Τὴ γεμίζει μὲ εὐτυχία καὶ φωτίζει ὅλες τὶς πράξεις καὶ ἐνέργειές της. Ὅπως ἔγραφε πρὸ καιροῦ κάποιος σπουδαῖος στοχαστής, «ἡ προσπάθεια ποὺ δίνει νόημα στὴν ὑπαρξή, ποὺ γεμίζει τὶς ἄδειες ὥρες μὲ τὸ ἀστείρευτο βουητό της, ποὺ ἀπορροφᾷ τὰ τυραννικὰ ὀνειροπολήματα, ποὺ ἐπουλῶνει τὶς ἐσωτερικὲς πληγές, ἡ μόνιμη ἐπιστράτευση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς πρὸς ἓνα σκοπὸ, αὐτὴ εἶναι ἡ εὐτυχία μίας πνευματικῆς ζωῆς». (Γ. Θεοτοκάς)

Τὴν εὐτυχία, λοιπόν, τὴν θέλουν ὅλοι. Καὶ ψάχνουν νὰ τὴν βροῦν. Ποῦ τὴν ψάχνουν ὅμως;

Α) Ποῦ συνήθως ἀναζητεῖται ἡ εὐτυχία;

1. Στὰ πλούτη καὶ τὰ χρήματα.

Ἡ ἀπόκτησή τους ἀποτελεῖ συχνὰ τὴν μοναδικὴ ἐπιδίωξη τῶν συνανθρώπων μας. Καὶ φυσικὰ καὶ ἡμῶν τῶν ιδίων.

Τί γίνεται δηλαδή;

-Μπορῶ νὰ ἔχω χρήματα; Τότε θὰ εἶμαι εὐτυχισμένος. Τί νὰ κάνω; Αὐτοὶ οἱ ἄλλοι πῶς τὰ ἀπέκτησαν; Νὰ πάρω ἓνα λαχεῖο; Ἐχω μία προαίσθηση ὅτι θὰ κερδίσω. Ἄκουσα πῶς κάποιος ἔκανε μία κομπίνα καὶ τὰ κατάφερε. Καὶ τώρα εἶναι κύριος...

Ἄλλοι, θέλουν ν' ἀποκτήσουν σπίτια καὶ περιουσία, καὶ ἐξοχικά. Καὶ προσπαθοῦν κι αὐτοὶ μὲ ποικίλους τρόπους νὰ κάνουν κάτι. Ζηλεύουν ποὺ κάποιοι ἄλλοι ἔχουν, καὶ νοιώθουν μειονεκτικὰ ποὺ αὐτοὶ τὰ στεροῦνται. Ὅταν μάλιστα δὲν ἔχουν καθόλου καὶ μένουν μὲ ἐνοίκιο, τότε ἡ ζήλεια τους εἶναι μεγαλύτερη. Αἰσθάνονται δυστυχισμένοι ποὺ αὐτοὶ ἔχουν μικρὰ εἰσοδήματα. Καὶ πιστεύουν πῶς ἂν θὰ εἶχαν χρήμα-

τα καὶ κτήματα θὰ ἦταν πραγματικὰ εὐτυχησμένοι. Ὅμως ξεχνοῦν ὅτι τὰ ὑλικά ἀγαθὰ δὲν μποροῦν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εὐτυχία. Χαρακτηριστικὰ βεβαιώνει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «οἱ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδας καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν» (Α' Τιμ. στ. 9). Καὶ εἶδαμε ὅχι λίγους νὰ διακηρύττουν πὼς εἶναι δυστυχησμένοι μέσα στὰ πλούτη τους. Νὰ δύο χαρακτηριστικὲς ὁμολογίες:

Ἐνας ἑκατομμυριούχος στὸ Τέξας δήλωσε: «Νόμισα πὼς τὸ χρήμα ἦταν ἱκανὸ ν' ἀγοράσει τὴν εὐτυχία. Ἀλλὰ ἔχω τρομερὰ ἀπογοητευτεῖν».

Μία παρόμοια δήλωση εἶχε κάνει παλαιότερα καὶ ἡ τότε σύζυγος τοῦ Ἀριστοτέλη Ὠνάση, Τίνα: «Ἀτυχῶς τὰ μεγάλα πλούτη τοῦ ἀνδρός μου δὲ μοῦ ἔφεραν τὴν εὐτυχία!».

Κάποιος Ἀραβας πρὶν πεθάνει εἶχε συντάξει τὴν διαθήκη του καὶ μεταξὺ ἄλλων εἶχε γράψει τὰ ἑξῆς: «Ἐχω βάλει ὅλη τὴν περιουσία μου στὸ μεγάλο χρηματοκιβώτιο τοῦ γραφείου μου. Ὅσα περιέχει τὰ παραχωρῶ στὸν πιὸ εὐτυχημένο ἄνθρωπο τῆς γῆς».

Μετὰ τὸ θάνατό του, 10.000 ἄνθρωπο ἔτρεξαν στὸν καδὴ γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν πὼς ἦταν οἱ πιὸ εὐτυχησμένοι τῆς γῆς καὶ ὅτι γι' αὐτὸ εἶχαν δικαίωμα στὸ θησαυρό. Δὲν ἔλειψαν οἱ φιλονικίες, τὰ χτυπήματα, οἱ φωνές... Ὁ καδὴς γιὰ νὰ προλάβει τὰ χειρότερα, καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνει ἔξω ἀπὸ τὸ παιχνίδι, βιάστηκε νὰ δηλώσει πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ πιὸ εὐτυχησμένος τῆς γῆς καὶ ὅτι γι' αὐτὸ ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνῆκε.

Ἀνοίγει, λοιπόν, τὸ χρηματοκιβώτιο καὶ βρίσκει μέσα μερικὰ χαλίκια μ' ἓνα γράμμα ποῦ ἔλεγε: «Ἄν ἦσουν πραγματικὰ ὁ πιὸ εὐτυχησμένος τῆς γῆς, θὰ εἶχες ἀνάγκη τὰ χρήματά μου;»

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐρχεται νὰ ρωτήσῃ: «Ποιὸ τὸ ὄφελος νὰ εἶναι κανεὶς πλούσιος σὲ χρήματα, ὅταν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ εἶναι φτωχότερος ἀπὸ ὅλους; Ποιὸ τὸ κέρδος ὅταν ἐξουσιάζει τόσους πολλοὺς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ νικήσῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὰ πάθη του;»

2. Στὶς διασκεδάσεις!

Μετὰ τὰ χρήματα, πολλοὶ ἀναζητοῦν τὴν εὐτυχία στὶς διασκεδάσεις.

Ἐχει γεμίσει ἡ πατρίδα μας ἀπὸ τὰ ποικίλα κέντρα διασκέδασης, ἀπὸ ἀπλὲς καφετέριες, μέχρι τὰ μπάρ, τὰ μπουζούκια, καὶ γενικότερα, τὰ «σκυλάδικα». Ποῦ γεμίζουν συχνὰ ἀπὸ νέους - καὶ ὄχι μόνο - ποῦ ἐ-

πιθυμούν να βρουν την ευτυχία. Καταθέτουν τα όχι πολλά χρήματά τους για να «διασκεδάσουν»! Να «ξεδώσουν»! Να σπάσουν την ανία τους και να νιώσουν ευτυχισμένοι. Και τὸ ρίχνουν στο ποτό, χωρίς να αποκλείεται ἐκεῖ να βρουν κι ὅ,τι ἄλλο θὰ τοὺς φέρει σὲ παραδεισένιους κόσμους περνώντας τους μέσα ἀπὸ τὴν ἔκσταση καὶ τῶν ναρκωτικῶν.

Τώρα τὸ τί ἀποκομίζουν ἀπὸ τὴ ζωὴ τους αὐτή. Τὸ βλέπουμε στὴν πορεία τους. Απογοητεύονται. Δὲν ἔχουν ὄρεξη γιὰ τίποτα. Τὸ σπίτι τους καὶ ἡ οἰκογένειά τους καθόλου δὲν τοὺς ἱκανοποιεῖ. Μαλώνουν μὲ τοὺς δικούς τους. Ἔχουν γιὰ πρότυπό τους τὸν «ἄσωτο» τὴ παραβολῆς, ποὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι ἀναζήτησε τὴν ευτυχία. Μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταντήσῃ χοιροβοσκὸς καὶ νὰ ὁμολογεῖ τὸ «λιμῶ ἀπόλλυμαι»!

Ψάχνουν κι αὐτοὶ νὰ βρουν τὴν ευτυχία ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει. Καὶ φορτώνονται μὲ ψυχολογικὰ προβλήματα, γιατί ἡ ζωὴ αὐτὴ καταστρέφει τὴν ψυχικὴ καὶ συχνὰ καὶ τὴν σωματικὴ υἰεία τῶν ἀνθρώπων. Ἡ κοινωνία ἔχει πλημμυρίσει ἀπὸ διχασμένες προσωπικότητες μὲ πολὺ ἔντονα τὰ στοιχεῖα τῶν νευρώσεων καὶ τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν. Καὶ στο τέλος ἔχουν τῶν ἀνάγκη τῶν ψυχοφαρμάκων, τῶν νευρολογικῶν κλινικῶν καὶ τῶν ψυχιατρικῶν ἀσύλων.

Οἱ ἀνθρώποι ἀποτίναξαν τὸν «χρηστὸ ζυγὸ» τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ φυσικὰ ἐκεῖ ποὺ γυρίζουν δὲ μποροῦν νὰ ἱκανοποιήσουν τίς βαθύτερες νοσταλγίες τῆς ψυχῆς τους.

Εἶναι ἀναρίθμητα αὐτὰ τὰ θύματα. Πόσοι ἀνθρώποι γελᾶνε ἐξωτερικά, μόλις ὁμως κλειστοῦν στο δωμάτιό τους ξεσπᾶνε σὲ λυγμούς. Γιατί βλέπουν μέσα τους τὸν κορεσμό, τὴν πλήξη, τὴν ἀηδία, τὸ ἀπελπιστικὸ κενό. Ἔχουν ταραγμένη τὴ συνείδησή τους, εἶναι μόνιμα ἀνήσυχτοι, γεμάτοι ἀπὸ πικρία. Τὰ βάζουν μὲ ὅλους καὶ ὅλα, καὶ προπάντων μὲ τὴν «κοινωνία», ποὺ δὲν τοὺς δίνει τίς δυνατότητες γιὰ πλήρη ἀσυδοσία καὶ ἐξευτελισμό. Καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτὰ ψάχνουν γιὰ ευτυχία... Απογοητεύονται κι ἀσφυκτιοῦν ἀφοῦ τοὺς λείπει τὸ ὀξυγόνο τῆς γαλήνης καὶ τῆς πραγματικῆς χαρᾶς, ποὺ ὅπωςδὴποτε δὲν ὑπάρχουν στὰ κατὰ γῶγια ποὺ γυρίζουν.

3. Στὶς ἡδονές!

Τὸ ἓνα φέρνει τὸ ἄλλο. Μαζὶ μὲ τίς διασκεδάσεις ἔρχεται καὶ τὸ θέμα τῶν ἡδονῶν. Δηλαδή τῆς ἀπολαύσεως τῆς σάρκας. Εἶναι τόσοι καὶ τόσοι αὐτοὶ ποὺ στὶς ἀπολαύσεις τῶν ἡδονῶν φαντάζονται νὰ βρουν τὴν ευτυχία τους.

Πόσοι συνάνθρωποί μας νομίζουν πώς στο δρόμο της ήδονης, δηλαδή στην άμαρτία και την άκολασία, θα νοιώσουν εὐτυχισμένοι! Και ρίχνονται με μανία στην απόλαυσή της. Τρέχουν νὰ ικανοποιήσουν τὴ δίψα τους σὲ ἀκατονόμαστες πράξεις, μετὴν ψευδαίσθησι, πὼς σ' αὐτὲς θὰ βροῦν τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία. Ρίχνονται μετὴν μανία στὴν ικανοποίηση τῶν κατώτερων ἐνστίκτων τους, φανταζόμενοι ὅπως εἶπαμε, πὼς στὴν ικανοποίηση τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπολαύσεων θὰ βροῦν τὴν εὐτυχία.

Ποιὰ ὁμῶς εἶναι ἡ πραγματικότητα;

Οἱ ἐνοχέες, τὸ ἀνικανοποίητο, μαζί καὶ τὸ ἀπέραντο κενὸ ποὺ νοιώθουν μέσα τους. Ὅχι μόνο εὐτυχία δὲ βρίσκουν, ἀλλὰ συναντοῦν τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴ δυστυχία.

Ἄν αὐτὰ τὰ λέγαμε παλαιότερα, εὐκόλα θὰ μᾶς ἔλεγε κάποιος πὼς εἴμαστε ὑπερβολικοί. Ὅμως σήμερα, δὲν μπορούμε νὰ ζοῦμε μετὴν ψευδαισθήσεις. Ποῦ ὀφείλονται ὅλα αὐτὰ τὰ χάλια τῆς κοινωνίας; Δὲ βλέπουμε τί γίνεται καθημερινά; Φτάνουν στὸ νὰ μὴν ικανοποιοῦνται μετὴν τίποτα, καὶ νὰ ἀναζητοῦν τὴν ικανοποίησή τους πέρα ἀπὸ κάθε τι τὸ φυσιολογικόν, μέχρι καὶ μέσα στὶς διαστροφές! Καὶ στὸ τέλος νὰ καυχῶνται γιὰ τὴν ποικιλία τῶν «ἐμπειριῶν» τους, καὶ τὰ πολλὰ τους προβλήματα. Ἐτσι περνοῦν «καλά», καὶ βέβαια δὲν προβληματίζονται ἂν καθυστεροῦν ἢ καὶ ἀποφεύγουν τὸ γάμο, ἀφοῦ δὲν τοὺς ικανοποιεῖ ἡ ἀνευθυνότητά τους, ἢ καταλήγουν στὴν εὐκολὴ λύση, στὴ διάλυση τῆς οἰκογένειάς τους.

Μία διάσημη Γαλλίδα τραγουδίστρια, ποὺ κι αὐτὴ ἀναζητοῦσε τὴν εὐτυχία μέσα στὴν ἀπόλαυση τῶν ἡδονῶν, στὸ τέλος τῆς ζωῆς της ἄφησε μία ἐπιστολὴ ποὺ ἔλεγε: «Νοιώθω μέσα μου τὴν ἐπιθυμία τῆς παιδικῆς μου ἀγνότητος. Θέλω νὰ κλάψω. Μὰ τὰ δάκρυά μου σήμερα δὲν ἔχουν τίποτα νὰ μοῦ προσφέρουν. Εἶναι τὰ πικρὰ δάκρυα ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ τόσο παράλογα ξόδεψε κάθε ἡθικὴ ἀξία καὶ τόσο πολὺ ἔχει φθαρεῖ».

4. Στὰ ταξίδια καὶ στὶς διακοπές.

Σ' αὐτὰ θὰ μπορούσαμε νὰ προσθέσουμε καὶ κάτι ἄλλο: Αὐτὸ ποὺ κάνουν πολλοὶ νὰ ἀναζητοῦν τὴν εὐτυχία στὰ ταξίδια καὶ τὴν ἐπίσκεψιν σὲ τόπους μακρινούς. Κάποιος ὅταν ἦταν νὰ στεφανωθεῖ, ἔλεγε πὼς θὰ κάνει τὸ γαμήλιον ταξίδι του σὲ μία ξένη χώρα. Κι ὅταν ρωτήθηκε γιὰτί προγραμματίζει νὰ πάει τόσο μακριά, ἀπάντησε: Θέλω νὰ γνωρίσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς χώρας αὐτῆς! Θαυμάσια!

Μέσα σὲ λίγες μέρες θὰ γνῶριζε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν πολιτισμὸ μί-
ας ξένης χώρας.

Ἄλλοι πάλι ξεκινοῦν νὰ πᾶνε - τὰ Χριστούγεννα ἄς ποῦμε - νὰ γι-
ορτάσουν σὲ χῶρες ἐξωτικές, παραμυθένιες. Κάποιες γνωστές μου ξεκί-
νησαν τὰ Χριστούγεννα νὰ πᾶνε - ποῦ νομίζετε; - στὴ Χαβάη. Ξέρετε
ποῦ βρίσκεται ἡ Χαβάη; Στὴ μέση του Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ! Γιὰ νὰ περά-
σουν κάπως διαφορετικά. Νὰ σπάσουν τὴ ρουτίνα τῆς καθημερινότη-
τας. Νὰ ζήσουν λίγες μέρες πραγματικά εὐτυχισμένες! Καὶ κάποιο ἄλ-
λο νέο ζευγάρι πῆγε νὰ γιορτάσει τὰ Χριστούγεννα στὸ Πεκίνο!

Τί νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τίς «διακοπές»; Χάθηκαν οἱ δικοὶ μας τόποι,
χάθηκαν οἱ ὁμορφιές τῆς πατρίδας μας, χάθηκαν τὰ ὁμορφα χωριά μας,
καὶ ξεκινᾶμε νὰ πᾶμε γιὰ διακοπές πολὺ συχνὰ σὲ μακρινούς τόπους;
Κι αὐτὸ γιατί; Γιὰ νὰ ξεκουραστοῦμε! Νὰ περάσουμε λίγες μέρες ποὺ
θὰ μᾶς ἡρεμήσουν καὶ θὰ μᾶς κάνουν νὰ νιώθουμε εὐτυχισμένοι. Κι ἐ-
κεῖ, λοιπόν, μακριὰ ἀπὸ γνωστούς καὶ καθημερινές συνήθειες ἢ ἀπα-
σχολήσεις, τὸ ρίχνουν στὸ ἔξω, στὸ ξενύχτι σχεδὸν κάθε βράδυ, στὴν ἁ-
μαρτία, γιὰ νὰ νιώσουν κι αὐτοὶ σὰν «κανονικοὶ ἄνθρωποι»! Νὰ νιώ-
σουν εὐτυχισμένοι!

Τώρα κατὰ πόσο ἡρεμοῦν, δὲν ξέρω. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ξέρουμε κι
ἐγὼ κι ἐσεῖς, εἶναι πως γυρίζοντας ἀπὸ τέτοιες διακοπές ἔχουν ἀνάγκη
ἀπὸ ξεκούραση!

Πιὸ ἀπλά, ὁ κόσμος μας σήμερα δὲν ξέρει τί θέλει.

5. Στὴν ὁμορφιά, στὶς γνώσεις, στὴ δόξα!

Ἄλλες μορφές ὅπου ἐπιδιώκουν πολλοὶ νὰ βροῦν τὴν εὐτυχία, εἶ-
ναι ἡ ὁμορφιά, οἱ γνώσεις, ἡ δόξα.

Ἄν θὰ κατάφερνε κάποιος ἡ μάλλον κάποια, νὰ κάνει τοὺς ἄλ-
λους νὰ παραδεχτοῦν ὅτι εἶναι μοναδική στὴν ὁμορφιά, τότε ὅπως-
ποτε θὰ νιώθει νὰ καταξιώνεται, νὰ βρίσκεται σὲ ἀπέραντη εὐτυχία...

Κι ὅμως μία «μὴς ὑψήλιος» - καὶ δὲν εἶναι ἡ μόνη - ὁμολόγησε πρὶν
ἀπὸ καιρό: «Ἡ ζωὴ μου ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἐκλέχθηκα βασίλισσα τῆς ὁ-
μορφιάς, ἔχει καταντήσει πραγματικὴ κόλαση!»

Ἀλλὰ καὶ στὴν ἀπόκτηση γνώσεων, ψάχνουν κάποιοι νὰ βροῦν
τὴν εὐτυχία. Naί, καὶ σ' αὐτὲς μέσα ἐπιδιώκουν νὰ βροῦν τὴν εὐτυχία.
Μὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ψάχνουν ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ με-
γάλους ποιητὲς ὅλων τῶν ἐποχῶν, ὁ σοφὸς Γκαῖτε, στὸ ἡλιοβασίλεμα
τῆς ζωῆς του ἔγραψε σ' ἓνα φίλο του: «οὔτε δύο μέρες στὴν πορεία τῆς
ζωῆς μου δὲν ἦμουν πραγματικά εὐτυχισμένος...».

Αλλά και κάποιοι άλλοι νομίζουν πώς αν αποκτήσουν δόξα θα είναι ευτυχισμένοι. Για κάποιους αποτελεί αυτό αυτοσκοπό της ζωής τους. Δε σκέφτονται τίποτα άλλο, παρά πώς να ανεβούν, πώς να φτάσουν όλο και σε περισσότερα αξιώματα, πώς να κατακτήσουν την αναγνώριση και τη δόξα από τους ανθρώπους. Κι αυτό, αδιαφορώντας αν για ν' ανέβουν λίγο πιο ψηλά πρέπει να κάνουν ένα σωρό αβαρίες στη συνείδησή τους, να πατήσουν επί πτωμάτων όπως λέει ο λαός, για να αποκτήσουν κάποιο εικονικό ύψος!

Δεν βλέπετε τί γίνεται όταν βρισκόμαστε σε προεκλογική περίοδο; Κάνουν οι υποψήφιοι το πᾶν για κάποια θέση στα «κοινά», στη δημόσια Διοίκηση! Μᾶς δίνουν όλες τις υποσχέσεις ότι θα σώσουν τὸν κόσμο! Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, όταν νεότατος στὸ ἀποκορύφωμα τῆς δόξας του ἔφτασε νικητὴς στὴν ἄκρη τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἔκλαψε. Διότι δὲν εἶχε ἄλλες χῶρες νὰ κατακτήσει!

Δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, ἡ εὐτυχία στὰ χρήματα. Οὔτε στὰ ξενύχτια καὶ τὶς διασκεδάσεις. Οὔτε στὶς ἡδονές. Οὔτε στὰ ταξίδια καὶ τὶς ἐξωτικές διακοπές! Οὔτε στὴ δόξα. Οὔτε στὴν ὁμορφιά. Οὔτε στὶς γνώσεις. Οὔτε πάλι στὶς κακοτοπιές τῶν σκληρῶν παθῶν: Στὸ ποτό. Στὰ χαρτιά. Στὰ ναρκωτικά. Οὔτε σὲ κάτι ἄλλο ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ ὑλικὸ καὶ τὸ ἐφήμερο. Σὲ τίποτα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἱκανοποιοῦν τὴν ὑπεροψία, ἐξυπηρετοῦν τὴ φιλαργυρία, καὶ εὐφραίνουν πρόσκαιρα τὴ σάρκα.

Ἀς τὸ ἐπαναλάβουμε μὲ τὰ λόγια κάποιου συγγραφέα ποὺ μὲ τὰ βιβλία του συγκέντρωσε μεγάλα πλούτη καὶ εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ προσφέρει στὸν ἑαυτὸ του κάθε εἶδους ἀπόλαυση. Εἶπε, λοιπόν, αὐτὸς σὲ κάποιο φίλο του: «Ἄν μπορούσες νὰ ρίξεις μία ματιά στὸν ἐσωτερικὸ μου κόσμο! Δὲ νομίζω ὅτι ὑπάρχει στὸν κόσμο δυστυχέστερος ἄνθρωπος ἀπὸ μένα. Πολλοὶ μὲ ζηλεύουν γιὰ τὴν εὐτυχία μου. Δὲ γνωρίζουν ὅμως πως ποτέ μου δὲν ἔζησα μία μέρα εὐτυχισμένη».

6. Ὁ ἄνθρωπος ἀναζητητὴς τῆς εὐτυχίας.

Αὐτὴ τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία, ποθεῖ ἡ ἀνθρώπινη καρδιά. Ἀλλὰ τόσο ἡ ἐξωτερικὴ πραγματικότητα, ὅσο καὶ ἡ ἐσωτερικὴ δυσαρμονία, ἡ σύγκρουση, ἡ ταραχή, τὴν ἀπομακρύνουν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος παλεύει γιὰ νὰ τὴ βρεῖ.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, τονίζει πὼς εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἔχει κανεὶς συνεχῇ εὐτυχία: «Κανενὸς ἀνθρώπου ὁ βίος δὲν εἶναι παντοτινὰ εὐτυχής. Ἡ παντοτινὴ εὐτυχία ἀνήκει μόνο στὸν Θεό».

Παρόμοια περίπου μᾶς λέει καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Δὲν ὑπάρχει κανένα ἀγαθὸ στὴν παρούσα ζωὴ, παρὰ μόνο ἡ ἀρετὴ. Ἀγαθὸ δὲν εἶναι οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε τὰ χρήματα, οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ἡ ἐξουσία, οὔτε τίποτ' ἄλλο. Καὶ τίποτα δὲν εἶναι κακὸ σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, παρὰ μόνο ἡ κακία καὶ ἡ πονηρία καὶ ἡ διαστροφή τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἀρρώστια καὶ ἡ περιφρόνηση καὶ οἱ συκοφαντίες καὶ τὰ ἄλλα, πὺν θεωροῦνται ὡς φοβερά κακά».

Ἡ ἀνακάλυψη τῆς εὐτυχίας, καὶ περισσότερο ἡ ἀπόκτησή της, μένει δυστυχῶς γιὰ πολλοὺς ἀκατόρθωτη. Διότι ἀναζητεῖται μακριὰ ἀπὸ τὴν πηγὴ της, ἀπὸ τὸν Χριστό. Πρέπει, λοιπόν, νὰ τὸ καταλάβουμε καλά: Τίποτα μακριὰ ἀπὸ τὸ Χριστὸ δὲ μπορεῖ νὰ δώσει στὸν ἄνθρωπο τὴν πλήρη καὶ ὁλοκληρωμένη εὐτυχία. Κάθε χαρὰ πὺν βρίσκει ὁ ἄνθρωπος, ἔξω ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ζωὴ, δὲν ἔχει τὸ ἀπαραίτητο βάθος καὶ πλάτος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διαποτίσει τὴν ὑπαρξή μας, καὶ νὰ ἱκανοποιήσει τελείως καὶ ὁλοκληρωτικὰ τὴν ψυχὴ μας. Ἄν ρίξουμε μία ματιὰ στὶς κυριότερες ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς δὲν μποροῦν ἀπὸ μόνες τους νὰ ἱκανοποιήσουν καὶ νὰ κάνουν εὐτυχισμένο τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὲς ἔχουν κάποια λυτρωτικὰ στοιχεῖα. Ὅμως γίνονται συντελεστὲς τῆς εὐτυχίας μόνο ἐφόσον βρίσκονται σὲ συνάρτηση καὶ ἐπαφὴ μὲ τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια.

Β) Τί εἶναι εὐτυχία;

Ὅμως προχωρήσαμε στὴν ἀναζήτηση τῶν στοιχείων πὺν θὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὴν εὐτυχία, χωρὶς νὰ ποῦμε τί εἶναι εὐτυχία. Ἄς προσπαθήσουμε, λοιπόν, νὰ τὸ δοῦμε, καὶ νὰ τὸ καταλάβουμε.

1. Στὴν ἐγκυκλοπαίδεια τῆς «Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάνικα»

Ἀνοίγοντας τὸ μεγάλο λεξικὸ «Πάπυρος-Μπριτάνικα-Λαρούς» προσπαθῶ νὰ βρῶ κάποια στοιχεῖα πὺν θὰ μὲ βοηθήσουν στὴν κατανόηση τῆς ἔννοιας αὐτῆς. Διαβάζω, λοιπόν:

«Γιὰ τὸν Ἕλληνα ἡ κατοχὴ ἀγαθῶν, ὅπως ἡ ὑγεία, τὸ σωματικὸ κάλλος, οἱ ὑλικὲς ἀνέσεις, ἡ εὐγενικὴ καταγωγή, ἡ πολιτικὴ δύναμη καὶ οἱ τιμὲς τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, εἶναι οἱ προϋποθέσεις τῆς εὐτυχίας. Αὐτὰ ἀποτελοῦν σταθερὸ καὶ ἀκλόνητο στόχο τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸ μέτρο ὅμως πὺν ἀναπτύσσεται ἡ ἔννοια τῆς ἠθικῆς εὐθύνης τοῦ ἀτόμου, ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι μία κατάσταση πὺν «τυχαίνει» σὲ κάποιον, ἀλλὰ μία κατάκτηση πὺν τὴν ἀξίζει κανεὶς λόγω τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν προσόντων του. Ἐτσι σύμφωνα μὲ τοὺς πλατωνικοὺς φιλοσόφους, τὰ ἀγαθὰ πὺν προαναφέρθηκαν, δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ κάνουν τὸν ἄνθρωπο εὐτυχι-

σμένο, ἐφόσον αὐτὸς ἀδυνατεῖ νὰ τὰ χρησιμοποιοῖσει σωστά. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς εὐτυχίας εἶναι ἡ ἀρετὴ».

«Ἡ ἑλληνικὴ ἀντίληψη ποὺ θεωροῦσε τὴν εὐτυχία ὡς θεμελιώδη ἀνθρώπινη ἐπιδίωξη, δὲ γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἠθική. Ἡ εὐτυχία θεωρεῖται ὡς ἓνα εἶδος φρόνησης ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅποιον ἔχει αὐτογνωσία καὶ μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὄχι ὅλες τὶς θεμελιώδεις τάσεις του, ἀλλὰ τὶς βαθύτερες καὶ τὶς γνησιότερες ἀπὸ αὐτές. Ἡ εὐτυχία διαφέρει ἀπὸ τὴν ἡδονή, τὴν εὐχαρίστηση. Ἡ εὐτυχία διαφέρει καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ. Γιατί αὐτὴ κατὰ κανόνα προκαλεῖται ἐξαιτίας τῶν γεγονότων. Ἐνῶ ἡ εὐτυχία εἶναι ἡ σταθερὴ βίωση μίας ἐσωτερικῆς μακαριότητος».

«Ἡ εὐτυχία ἀπορρέει ἀπὸ τὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ προϋποθέτει μίαν σωστὴ τοποθέτηση ἀπέναντι στὴ ζωὴ. Εὐτυχισμένος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ αὐτὸς ποὺ αἰσθάνεται βαθειὰ ἱκανοποίηση, καθὼς διαπιστώνει κάθε φορὰ ὅτι μὲ τὸν ἀγῶνα του καὶ τὸ δημιουργικὸ ἔργο του δίνει ἓνα νόημα ὑψηλὸ στὴν ὑπαρξή του».

Αὐτὰ μας λέει αὐτὸ τὸ ἔγκυρο λεξικό.

Κι ἐμεῖς θὰ προσθέσουμε ὅτι ἡ εὐτυχία στὴ βαθύτερη ἀνάλυσή της, εἶναι ἡ ἀρμονία τῆς ψυχῆς, ὁ συντονισμὸς της μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸ θεῖο σκοπὸ τῆς ζωῆς. «Ὁ ἐν Θεῷ ὢν, αἰεὶ χαίρει», τονίζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος. Καὶ ὁ Πασκάλ συμπληρώνει: «Ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων εἶναι νὰ ἔχουν μέσα τους τὸν Θεὸ καὶ ἡ μοναδική τους συμφορὰ, νὰ βρίσκονται μακριὰ Του».

(συνεχίζεται)

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΦΥΛΛΟ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟ ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

κ. ΜΑΡΚΟΥ

- Ἐκδότης: Ἡ ἹΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ.
- Ἀπευθύνεσθε: «ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ» - Ἱερά Μητρόπολις Χίου, Ψαρῶν καὶ
- Οἰνούσσων - Κων. Ἀμάντου 24, Τ.Κ. 82100 - ΧΙΟΣ.
- Ἡ «ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ» διανέμεται δωρεάν.
- Δεκτές αὐτοπροαίρετες δωρεές ἀναγνωστῶν, ὑπὲρ τοῦ κατηχητικοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ ἔργου.

καί ἡ καταγεγραμμένη εἰς τήν συνείδησι πληθώρα παραπτωμάτων, ὅπως ὁ Ἱερός Χρυσόστομος λέγει: «οὐκ ἄρκεῖ εἰπεῖν ἁμαρτωλός εἰμί, ἀλλά δεῖ καί κατ' εἶδος αὐτῶν μεμνήσθαι τῶν πλημμελημάτων».

Ἕνας βασικός τομέας καί ὑποχρεωτική προϋπόθεσι, γιά τοὺς φέροντες τήν ἱερωσύνη παντός βαθμοῦ, εἶναι ἡ ἀνάμεσα αὐτῶν ἀρραγῆς ἐνότητα καί μάλιστα ὑπὸ τήν καθοδήγησι τοῦ Ἐπισκόπου, γι' αὐτό καί κάθε μικρά ἢ μεγάλη διατάραξη αὐτῆς τῆς ἐνότητος ἀποτελεῖ γι' αὐτόν πού τυχόν τήν προκαλέσει οὐσιῶδες ἁμάρτημα, πού ἀπαιτεῖ ἐξομολόγησι ἀλλά καί ἀποκατάστασι πλήρη καί ἄμεση. Ἡ διασφάλισι τῆς ἐνότητος ὑποδεικνύεται ἀπό τόν Ἅγιον Ἰγνάτιο, περὶ τοῦ ὁποίου θέματος ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας εἰς τήν Δογματική (τομ. Γ' σελ. 297) τονίζει: «Ὁ Ἰγνάτιος ... ζητεῖ νά συνενώσῃ τοὺς χριστιανούς περὶ τόν Ἐπίσκοπον, τό Πρεσβυτέριον καί τοὺς διακόνους, συχνάκις προβάλλων τοὺς τρεῖς τούτους βαθμούς τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κληρικῶν ὡς ἐνιαῖόν τι σύνολον». Καί πάλιν ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος τονίζει πρὸς τοὺς Ἐφεσίους καί γράφει: «Τό γάρ ἀξιονόμαστον ὑμῶν πρεσβυτέριον, τοῦ Θεοῦ ἄξιον, οὕτως συνήρμοσται τῷ Ἐπισκόπῳ ὡς χορδαί κιθάρα», ἐπὶ τοῦ ὁποίου κειμένου σχολιάζει ὁ Μητροπολίτης Νέας Σμύρνης Συμεὼν στο ἔργο του «Ὁ Κληρικός καί ἡ ἱερωσύνη του» (Ἀθῆναι 1993, 6.16) ὡς ἀκολουθῶς: «Δέν μπορεῖ νά ὑπάρξῃ κιθάρα χωρὶς χορδές. Οὔτε ὅμως καί χορδές χωρὶς κιθάρα. Ἡ μελωδία προϋποθέτει ὄχι ἀπλῶς τήν ὑπαρξή καί τῶν δύο, ἀλλά καί τήν τέλεια συναρμογή τους. Τό ἴδιο ἰσχύει προκειμένου περὶ τοῦ Ἐπισκόπου καί τοῦ πρεσβυτερίου τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πρεσβύτεροι σάν ἄλλες χορδές θά πρέπει νά εἶναι ἀρμονικά καί ἀδιάρρηκτα ἐνωμένοι μέ τόν Ἐπίσκοπό τους, πού ὁ ἱερός Ἰγνάτιος παρομοιάζει μέ κιθάρα. Καί μέ τήν ἐνότητα αὐτή, πού τελικά ἀγκαλιάζει καί συνέχει ὁλόκληρο τό ἐκκλησιαστικό σῶμα, δοξάζεται ὁ Τριαδικός Θεός καί οἰκοδομεῖται ἡ Ἐκκλησία».

Ὁ λειτουργός φύσει καί θέσει εἶναι ἀνάγκη νά ζῇ προσευχόμενος, νά καταφρονεῖ τοὺς λογισμούς, κατὰ τό: «ἐγὼ δέ ὡσεὶ κωφός οὐκ ἤκουον καί ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τό στόμα αὐτοῦ» (Ψαλμ. 37, 14), νά μιμεῖται τόν Κύριον ὁ ὁποῖος προσευχόταν διανυκτερεύων, νά αἰσθάνεται ὅτι ἡ ἀξία του εἶναι: «ὡς ράκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν» (Ἠσ. 64, 6), δηλαδή σάν ἓνα βρώμικο κουρέλι μοιάζει μπροστά στήν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ ὁλόκληρη ἡ ἀρετή καί ὑπόληψί του. Τότε ἀναπτύσσεται στήν καρδιά τοῦ λειτουργοῦ ἡ ταπείνωσι καί ἡ μετὰ συντριβῆς τακτική προσέλευσί του στό

μυστήριο τῆς μετανοίας καί ἐξομολογήσεως, τότε καί μόνον θά δύναται νά ἐπαναλαμβάνει μέ τόν Ἀπόστολο Πέτρο τό: «Κύριε καλόν ἐστίν ἡμᾶς ᾧδε εἶναι!» (Ματθ. 17,4).

Ἡ καρδιά τοῦ κάθε πιστοῦ καί πολύ περισσότερο τοῦ Κληρικοῦ, ἀπ' ὅλες τίς κατευθύνσεις προσβάλλεται ἀπό ποικίλες καί πολλαπλές τρικυμίες, ἀστραπές, βροντές, σκηπτούς (κεραυνούς), καταιγίδες, ἀπό κάθε εἶδους ἀπειλητικές συγκρούσεις μετά θορύβου καί πατάγου πού προκαλεῖ ἡ ἁμαρτία· ἀλλά παρὰ ταῦτα ὁ Δομήτορας τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν ἐμεῖς ἐναγώνια τό ζητήσουμε, θά διαπιστώσουμε ὅτι ἐξαποστέλλει ἕναν ἥλιο φαεινότατο πού διαλύει τό σκοτάδι καί τόν γνόφο τῆς καρδιάς καί ἐπαναφέρει τήν γαλήνη καί ὅλα τά πνευματικά ἀγαθά πού τήν ζωογονοῦν.

Καί ἐπειδή ὅλοι οἱ Κληρικοί πρέπει νά διατηρούμεθα καί νά ἀναδεικνυόμαστε χρήσιμοι ἐργάτες τῶν καιρῶν, ὑπηρέτες τῆς ἀγίας μας Ἐκκλησίας, ζηλωτές καλῶν ἔργων, δόκιμοι καί ἀνεπαίσχυντοι διάκονοι στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου, ἔδωσε ὁ γιά μᾶς Σταυρωθεῖς καί Ἀναστάς Σωτήρας Χριστός τήν δυνατότητα ἀπαλλαγῆς μας ἀπό τίς πτώσεις καί ἀνομίες μας, τήν δυνατότητα μέ τήν μετάνοια καί ἐξομολόγησι γιά τήν πνευματική ἀναγέννησι καί τήν ἀνασυγκρότησί μας, ὥστε νά λέμε μαζί μέ τόν σοφό, τό: «ἐζήλωσα τό ἀγαθόν καί οὐ μή αἰσχυθῶ».

Ἔτσι ἀναδεικνύεται ὁ Κληρικός προστάτης καί ὑπερασπιστής τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τοῦ ποιμνίου του παρὰ τίς δυσχερεῖς καί δυσσοικονόμητες πολλές φορές περιπτώσεις. Γίνεται ὁ ἱερεὺς τοῖς πᾶσι τά πάντα ἵνα τοὺς πάντας συγκρατήσῃ μέσα στόν σωτηριῶδη κόλπο τῆς Ἐκκλησίας· καί ἐπανέρχεται ὡς ἀγαθός δοῦλος τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως, δόκιμος ἐργάτης τοῦ θείου Νόμου, διαθέτων νοῦν Χριστοῦ ὡς γνήσιος μαθητῆς Του καί ἐμφορούμενος ἀπό τό ἐκκλησιαστικό φρόνημα γιά τό ἀληθινό συμφέρον τοῦ ποιμνίου θεωρεῖ τήν ἀγία Ἐκκλησία ὡς τή σωστική κιβωτό καί ἀσφαλῆ ἄγκυρα γιά ὅλους πού πιστεύουν στό Χριστό.

Ἡ ὥρα τῆς κλήσεώς μας γιά νά εἰσέλθουμε στήν αἰωνιότητα εἶναι ἄγνωστη, γι' αὐτό μέ μεγάλη ταπείνωσι νά ἐπιδιώκουμε νά παραδώσουμε τό πνεῦμά μας καί ν' ἀναπαυθεῖ ἐν Κυρίῳ ἡ πολύπαθη καρδιά μας, ἀφοῦ θά ἔχουμε πορευθεῖ μέ στόχο νά μένουμε «πιστοί μέχρι θανάτου».

* * *

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ

Υπό του Πρωτοπρεσβυτέρου Σπυρίδωνος Λόντου,
Εφημερίου Ι.Ν. Ζωοδόχου Πηγής Αθηνών,
Υποψηφίου Δρ. Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

(Απόσπασμα από την εργασία του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσεως)

Ἡ Ἐποχή τῶν Πατριαρχιῶν ἀποτελεῖ μέρος τῆς καθ' ὅλου βιβλικῆς ἱστορίας. Μὲ δεδομένο ὅτι καμμία ἀπὸ τὶς ἐξωβιβλικές πηγές δὲν καταγράφει πληροφορίες, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελεῖ μοναδικὴ μαρτυρία. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κρίνεται σκόπιμη ἡ ἱστορικὴ ἐρευνα τῶν ὑπαρχουσῶν μαρτυριῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικο-φιλολογικῶν κριτηρίων. Μέρους τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς ἔχει στρέψει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς στὴν ἐξεταζόμενη περίοδο, γεγονὸς ποὺ συντελεῖ στὸ σχηματισμὸ πλούσιας βιβλιογραφίας, ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ διασαφήσει τὶς γνώσεις μας γι' αὐτή.

1. Χρονολογικὸς προσδιορισμὸς τῆς Ἐποχῆς.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ καίρια προβλήματα γιὰ τὴν Ἐποχὴ τῶν Πατριαρχῶν εἶναι ἡ χρονολόγησις τῶν ἀφηγήσεων. Οἱ προτάσεις ποὺ κατατίθενται στὴ σχετικὴ συζήτηση ποικίλλουν ὥς πρὸς τὰ στοιχεῖα στὰ ὁποῖα ἐδράζονται. Στὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου σημειώνεται ὅτι οἱ Ἰσραηλῖτες παρέμειναν στὴν Αἴγυπτον γιὰ 430 ἔτη,¹ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, ὅπου «ἐρρέθη πρὸς Ἀβραμ γινώσκων γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς καὶ κακώσουσιν αὐτοὺς καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς τετρακόσια ἔτη».² Ἀπὸ τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ μέχρι τῆ βασιλείας τοῦ Σολομώντα ἀναφέρεται ὅτι μεσολάβησαν 440 ἔτη.³ Ἐπομένως ἡ Ἐποχὴ τῶν Πατριαρχῶν σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρίαν τῆς Βίβλου ἀρχίζει 870 ἔτη πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ βασιλεῖς Σολομώντα. Ἐχοντας ὑπόψιν αὐτὲς τὶς μαρτυρίες ὁ αἰμίμηστος Καθηγητὴς Β. Βέλλας χρονολογεῖ τὴν κάθοδον τοῦ Ἀβραάμ ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν περὶ τὸ 1750 π.Χ.⁴ Ὡστόσο ἡ χρονολογία, ποὺ προτείνει γιὰ τὴν Ἐξοδὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ

1. Ἐξ. 12,40-41.

2. Γεν. 15,13.

3. Γ' Βασ. 6,1. Παρουσιάζεται ἀπόκλιση ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πρωτότυπον κείμενον, ποὺ ἀναφέρει 480 ἔτη.

4. Β. Βέλλας, Χρονολογικοὶ Πίνακες τῆς Ἰσραηλτικῆς Ἱστορίας, Αθήναι 1956, σελ. 8.

τὴν Αἴγυπτο τὸ 1220 π.Χ.⁵ ἀποκλείνει ἐπὶ τῇ βάσει συσχετισμῶν μὲ τὴν ἐξωβιβλική ἱστορία καὶ κατ' ἀντίστοιχο ἔννοια προτείνει τὴ χρονολόγησιν τῆς βασιλείας τοῦ Σολομώντα τὸ 966-926 π.Χ.⁶ Οἱ χρονολογήσεις αὐτὲς ἀνταποκρίνονται περισσότερο στὰ πρᾶγματα, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ οἱ μόνες, πού ἔχουν κατατεθεῖ στὴν ἔρευνα.

Κατὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ Ἀβραάμ ξεκίνησε τὴν κάθοδό του στὴν Χαναὰν σὲ ἡλικία 75 ἐτῶν, ἐνῶ μεσολάβησαν 215 ἔτη μέχρι τὴ μετάβαση τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἰακώβ στὴν Αἴγυπτο,⁷ ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ στὸν Ἀβραάμ, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἐπέστρεψε ἡ τέταρτη γενεά,⁸ στοιχείο πού ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τοὺς γενεαλογικοὺς καταλόγους τῶν βιβλίων τῆς Ἐξόδου⁹ καὶ τῶν Ἀριθμῶν.¹⁰ Οἱ ὅποιες ἀσυμβατότητες παρουσιάζονται προβάλλουν τὴν ἀδυναμία ἀκριβοῦς χρονολόγησιν τῆς Ἐποχῆς τῶν Πατριαρχῶν.

Σὲ μία προσπάθεια συσχετισμοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μὲ τὰ εὐρήματα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἔρευνας στὴν Αἴγυπτο, προβλήθηκε ἡ ἀναφορὰ τῆς αἰγυπτιακῆς πόλης Τάνις καὶ τῆς στήλης πού βρέθηκε, πού μαρτυρεῖ τὴν ἐπικυριαρχία τῶν Ὑκῶς καὶ χρονολογεῖται τὸ 1730 π.Χ.,¹¹ στὸ βιβλίο τῶν Ἀριθμῶν.¹² Στὴ διήγησιν, ὅπου ὁ Μωυσὴς ἀποστέλλει κατασκόπους ἀπὸ τὴν ἔρημο Φαράν στὴ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, ἀναφέρεται ὅτι ἡ Χεβρὼν εἶχε κτισθεῖ ἑπτὰ ἔτη πρὶν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τῆς Τάνιδος, πού στὸ κείμενο ἀναφέρεται ὡς «Τάνιν Αἰγύπτου» καὶ στὸ μασωριτικὸ ὡς *ἰῡ' Ằ' (tso'an)*.¹³ Σὲ κάθε περίπτωση ὅμως ἡ ταύτιση τῶν Ὑκῶς μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο λαὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ,¹⁴ ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναφορὰ στὴν ἀνουκοδό-

5. Β. Βέλλα, Χρονολογικοὶ Πίνακες τῆς Ἰσραηλιτικῆς Ἱστορίας, σελ. 12.

6. Β. Βέλλα, Χρονολογικοὶ Πίνακες τῆς Ἰσραηλιτικῆς Ἱστορίας, σελ. 17-18.

7. Γεν. 12,4. 21,5. 25,26. 47,9.

8. Γεν. 15,16.

9. Ἐξ. 6,16-20.

10. Αριθ. 26,57-59.

11. ANET 252-253.

12. Αριθ. 13,22. W.F. Albright, «Archaeology and the Date of the Hebrew Conquest of Palestine», BASOR 58 (1935) 16.

13. Αριθ. 13,22.

14. Πρὸβλ. σχετικὴ συζήτηση γιὰ τὴν ταύτιση τῶν Hariru μὲ τοὺς Ἑβραίους, ἀνωτέρω σημ. 109.

μηση της Χεβρώνας 7 έτη μετά την Τάνιδα δὲν ἐξυπηρετεῖ καθὼς δὲν ἔχουμε μαρτυρία γιὰ τὴν ἰδρυση τῆς πόλης.¹⁵

Σὲ πολὺ πρῶμο στάδιο τῆς βιβλικῆς ἔρευνας κατατέθηκε ἡ ἄποψη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Armagh καὶ πάσης Ἰρλανδίας, ὁ ὁποῖος ὑποστήριξε ὅτι ὁ Ἀβραὰμ γεννήθηκε τὸ 1996 π.Χ., ὁ Ἰσαὰκ τὸ 1836 καὶ ὁ Ἰακώβ τὸ 1776 π.Χ.¹⁶ Στὴν ἐπιστημονικὴ συζήτηση κατατίθενται καὶ προτάσεις, ποὺ θέτουν τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀβραὰμ πολὺ πρῶμα στὸ πρῶτο μισὸ τῆς 3ης χιλιετίας π.Χ.¹⁷

Παράλληλα ἔχουν διατυπωθεῖ ἀπόψεις, ποὺ χρονολογοῦν τὴν Ἐποχὴ τῶν Πατριαρχῶν κατὰ τὴν ΥἸΧ (1550-1200 π.Χ.), λαμβάνοντας ὑπόψη κοινὰ στοιχεῖα στὰ ἔθιμα καὶ τὶς παραδόσεις τῶν πατριαρχῶν καὶ σὲ ἐκεῖνα, ποὺ καταγράφονται στὰ κείμενα τῆς Nuzi¹⁸ ἢ ἐπειδὴ θεωροῦν ὅτι οἱ διηγήσεις τῶν Πατριαρχῶν ταιριάζουν περισσότερο στοὺς τελευταίους δύο αἰῶνες πρὶν τὴν τελικὴ ἐγκατάσταση τῶν Ἰσραηλιτῶν, θεωρώντας ὅτι ἓνα τέτοιο γεγονός θὰ ἦταν ἀπίθανο σὲ μία πρῶμη περίοδο τῆς 2ης χιλιετίας π.Χ.¹⁹ Στὴν ἴδια κατεύθυνση, ὑποστηρίζεται ὅτι εἶναι εὐλογο, ἐφόσον οἱ γενιὲς ἀπὸ τὴν ἀποδημία στὴν Αἴγυπτο μέχρι καὶ τὴν Ἑξοδο εἶναι τέσσερις καὶ σὲ αὐτὲς προστεθεῖ μία ἀκόμη, ἐκείνη τῆς Ἑξόδου, ἡ Ἑξόδος νὰ πραγματοποιήθηκε στὸ μέσο τοῦ 14ου αἰῶνα καὶ ὁ Ἀβραὰμ νὰ ἔζησε τὴν περίοδο τῆς Ἀμάρνα.²⁰

15. Γεν. 13,18, ὅπου σημειώνεται ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἀνοικοδόμησε θυσιαστήριο. Ἡ μαρτυρία αὐτὴ δὲν συνεπάγεται καὶ τὴν ἰδρυση τῆς πόλης, ἀφοῦ καὶ στὴν περίπτωσι τῆς Συχέμ ὁ Ἀβραὰμ ἰδρυσε θυσιαστήριο, ἀλλὰ ἡ πόλη, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀναφέρεται, προϋπήρχε.

16. J. Usseus, *Annales Veteri et Novi Testamenti*, Lutetiae 1673, σελ. 258.

17. D.N. Freedman, «The Real Story of Ebla Tablets. Ebla and the Cities of the Plain», *BA* 41/4 (1978) 143-164.

18. J.Hayes-J.M. Miller, *Israelite and Judean History*, London 1990, σελ. 92-102. Βλ. καὶ H.H. Rowley, *From Joseph to Joshua*, σελ. 111-116, ὅπου χρονολογεῖ τὴν παρουσία τοῦ Ἀβραὰμ στὴ Χαναὰν περὶ τὸ 1650 καὶ τὴν ἐμφάνισι τῶν νομαδικῶν φυλῶν τοῦ Ἰακώβ περὶ τὸ 1400 π.Χ.

19. O. Eissfeldt, *Cambridge Ancient History*, τόμ. XXVI, Cambridge-New York 2005, σελ. 8-10.

20. C.H. Gordon, «The Patriarchal Age», *JBR* 21 (1953) 238-243. Ὅπως σημειώθηκε καὶ ἀνωτέρω, ἡ περίοδος τῆς Ἀμάρνα τοποθετεῖται τὸ 1402-1336 π.Χ. καὶ περιλαμβάνει τὰ ἔτη βασιλείας τῶν φαραὼ Ἀμένωφισ Γ', Ἀμένωφισ Δ' (Ἀκενατών) καὶ Τουταγχαμών.

Είναι συνηθέστερο ή πατριαρχική περίοδος νά χρονολογεΐται κατά τη ΜΕΧ Ι (2000-1800 π.Χ.), ένα συμπέρασμα πού βασΐζεται στή διαπίστωση ύπαρξης ήμινομαδικής ζωής, όπως αὐτή περιγράφεται στο βιβλίο τής Γενέσεως, ἀλλὰ καί στο γεγονός, ὅτι ἔχουν καταστει γνωστές οἱ Ἀμμοριτικές μεταναστεύσεις μέσα ἀπό τὸ ἀρχεῖο τής Μαρὶ.²¹ Κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδο χρονολογεΐται, ἐπὶ τῇ βάσει καί τῆς καταστάσεως στήν Ὑπεριορδανία ἀπὸ τὸν 19ο μέχρι καί τὸν 14ο αἰ. π.Χ., ἡ ἀφήγησις γιὰ τὸν Ἀβραάμ.²² Σύμφωνα μὲ αὐτὲς τὶς τοποθετήσεις πόλεις, ὅπως ἡ Συχέμ, ἡ Βαιθίλ, ἡ Χεβρών καί ἡ Γκεράρ, πού ἀναφέρονται στὶς διηγήσεις τοῦ Ἀβραάμ, ἀποτελοῦσαν σταθμούς τῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν.²³ Δὲν ἐλλείπουν ὥστόσο ἀνάλογες τοποθετήσεις, πού χρονολογοῦν τὴν περίοδο αὐτὴ λίγο μεταγενέστερα, ταυτίζοντας τὶς διηγήσεις μὲ τὴν ΜΕΧ ΙΙ Α.²⁴ Ἐχουν προταθεῖ πιὸ συγκεκριμένες χρονολογικὲς προτάσεις, πού τοποθετοῦν τὶς διηγήσεις ἀνάμεσα στὸν 20ό καί τὸν 17ο αἰ. π.Χ.²⁵ ἢ μεταξὺ 20οῦ καί 19οῦ αἰ. π.Χ.²⁶

Απὸ τὶς θέσεις αὐτὲς λεπτομερέστερη προκρίνεται ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἀποδημία τοῦ Ἀβραάμ συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὴν πτώσις τῆς 3ης Δυναστείας τῆς Οὐρ περὶ τὸ 1950 π.Χ. καί ἡ πορεία πρὸς τὴ Χαρράν διήρκεσε 200 περίπου χρόνια (1950-1750 π.Χ.). Ἡ ἀφιξη τῆς πατριᾶς τοῦ Ἀβραάμ στὴ Χαναὰν ταυτίσθηκε μὲ τὴν ἀφήγησις τῆς ἄλωσης τῶν Σοδόμων καί τῆς Γομόρας, πού ὁδήγησε τὸν Ἀὐτ στὴν αἰχμαλωσία,²⁷ ἡ ὁποία χρονολογεΐται τὸ 1717-1696 π.Χ. Ἔτσι οἱ περίοδοι τοῦ Ἰσαὰκ καί τοῦ Ἰακώβ ἐντάσσονται στὸν 17ο αἰῶνα, ἀπολείποντας τὴν κάθοδο τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ στὴν Αἴγυπτο μετὰ τὴν

21. Ἡ ἀρχαία Ἀσσυριακὴ πόλις βρέθηκε στὸ σημερινὸ Tell Hariri στὸν Μέσο Εὐφράτη. Γιὰ τὶς Ἀνασκαφὲς τῆς Μαρὶ, βλ. A. Parrot, «Les fouilles de Mari», *Syria* 31/3-4 (1954) 151-171. Γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἀρχείου, βλ. G.H. Livingston, «The Archive of Mari», *Archaeology and Biblical Research* 5 (1992) 105-108. Βλ. καί J. Bottéro-A. Parrot, *Textes économiques et administratifs*, [Archives royales de Mari VII], Paris 1957.

22. W.F. Albright, *The Archaeology of Palestine*, σελ. 137. N. Glueck, «The Age of Abraham in the Negev», *BA* 18 (1955) 2-9. Τοῦ ἴδιου, *The Other Side of the Jordan*, Cambridge-Massachusetts 1970, σελ. 140.

23. W.F. Albright, *The Archaeology of Palestine*, 140.

24. R. de Vaux, *The early history of Israel*, μεταφρ. David Smith, London 1978, σελ. 74-78.

25. J. Bright, *A History of Israel*, Philadelphia 1959, σελ. 74-78.

26. K.A. Kitchen, *Ancient Orient and Old Testament*, Chicago 1966, σελ. 41-56.

27. Γεν.14,1 κ.ἐξ.

έξωση τῶν Ὑξῶς τὸ 1580.²⁸ Ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι συμβατὴ μὲ τις περισσότερες θέσεις, καθὼς στὶς παραπάνω προτάσεις γιὰ τὴ χρονολόγησι τῆς Ἐποχῆς τῶν Πατριαρχῶν προστίθενται ἀπόψεις ἀρχαιολόγων²⁹ καὶ ἐρμηνευτῶν.³⁰ Μὲ τὴν ἐγκατάστασι στὴ Συχέμ μετὰ τὴν ἀφίξι τοῦ Ἀβραάμ συμφωνοῦν καὶ οἱ πλέον μινιμαλιστικὲς προτάσεις, ποὺ ἐπισημαίνουν ὅτι δὲν ὑπῆρχε οἰκισμὸς κατὰ τὴ MEX I.³¹ Ἐφόσον παρόμοιες θέσεις προβάλλουν ἐπικρατέστερες, εἶναι πιθανὴ ἡ ἐπιβεβαίωσι ἀπόψεων, ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Λευὶ, ποὺ σφαγίασαν τοὺς κατοικοὺς τῆς Συχέμ στὸ *Γενέσεως* 34, νὰ εἶναι σύγχρονη μὲ τὴν ἐποχὴ τῆς Αμαρνα καὶ ἡ συμφωνία Ἰακώβ καὶ Λάβαν στὸ *Γενέσεως* 31 ἀνήκει στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τοῦ ἐποικισμοῦ κατὰ τὸν 13ο αἰ. π.Χ.³²

Ὅλες οἱ ἀπόψεις ὥστόσο συμφωνοῦν ὅτι οἱ πατριάρχες κατασκήνωσαν εἰρηνικὰ κοντὰ σὲ πόλεις, διατηρώντας τὰ ἥθη τῆς νομαδικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία χαρακτήριζε τὴν Παλαιστίνη ἀπὸ τὴν ΠΕΧ μέχρι καὶ τὴ MEX. Ἔτσι καθίσταται πιθανὴ ἡ ἀφίξι τους στὴν περιοχὴ στὴ διάρκεια τοῦ β' μισοῦ τοῦ 19ου αἰ. π.Χ., ὅποτε καὶ ἐπικρατοῦσε εἰρήνη στὴν εὐρύτερη περιοχὴ.³³ Ἡ ὁποία προσπάθεια γιὰ ἀκριβέστερη χρονολόγησι ἢ γιὰ προάσπιση κάποιας ἀπὸ τις παρατιθέμενες ἀπόψεις φέρει ἀντίστοιχο κίνδυνο σφάλματος, καθὼς δὲν ὑπάρχει εὐθεία σύνθεσι τῆς Βίβλου μὲ τις ὑπόλοιπες ἱστορικὲς πηγές, ποὺ ἔχουν σαφέστερα χρονολογικὴ κατάταξι.

28. Ἡ ἀναλυτικὴ αὐτὴ πρότασι χρονολόγησις τῶν διηγήσεων ἀνήκει στὸν Sh. Yeivin καὶ παρατίθεται ὅπως συνάγεται ἀπὸ τις θέσεις του («The Age of the Patriarchs», RSO 38 [1963] 277-302).

29. G.E. Wright, *Biblical Archaeology*, London 1962, σελ. 47. Βλ. τοῦ ἰδιοῦ, *Shechem*, σελ. 128-138.

30. E.A. Speiser, *Genesis*, [AnchB 1], New York 1964, σελ. xliii-iii.

31. Βλ. J. Van Seters, *Abraham in History and Tradition*, New Haven-London 1974, σελ. 107. Βλ. ἐπίσης, ὁ.π. σελ. 104, σημ. 1, ὅπου ἐπισημαίνεται ἡ διαφοροποίηση στὶς χρονολογικὲς ὑποδιαιρέσεις τῆς Μέσης Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.

32. R. de Vaux, *The Early History of Israel*, σελ. 266.

33. Βλ. καὶ R. de Vaux, *The Early History of Israel*, σελ. 265.

Έχουν ήδη συνταχθεί δύο λεξικά μεταβυζαντινῶν άγιογράφων καί δέν άμφιβάλλω ότι ύπάρχει άκόμη χώρος πρός συμπλήρωση. Θά άναφέρω έδῶ ένα παράδειγμα από τά πολλά πού έχω συγκεντρώσει, άν καί δέν θεωρώ τόν έαυτό μου «καθ' ύλην άρμόδιο». Κάποιος νεώτερος μπορεί νά συνεργασθεί μαζί μου γιά μιά πλήρη έρευνα. Λοιπόν, ό άείμνηστος παπά Μάρκος Βασιλάκης παρατήρησε ότι έπτά τουλάχιστον εικόνες σωζόμενες σέ έκκλησίες του Βροντάδου ύπογράφονται από κάποιο Ματθαίο Λεγάτο. Όσες είναι χρονολογημένες φαίνεται ότι κατεσκευάσθηκαν τό 1831 καί τό 1832. Έχομε, ώστε, καί ένα χρονικό προσδιορισμό πού εκτείνεται από τόν Ιανουάριο 1831 έως τόν Ιούλιο 1832. Όμως ύπάρχουν ένδείξεις (γιά αυτό είπα: τουλάχιστον) ότι κατά πᾶσα πιθανότητα ό άριθμός τῶν εικόνων του Λεγάτου μπορεί νά αύξηθει, άν γίνει έρευνα αὐτοψίας. Καί ή έρευνα είναι άπαραίτητη, όχι μόνο γιά περαιτέρω έντοπισμό, αλλά καί γιά τεχνοτροπική καί γενικότερα καλλιτεχνική εκτίμηση.

Τώρα, τό έπώνυμο Λεγάτος, άγνωστο σέ παλαιότερες έποχές στη Χίο, φέρνει σέ πρώτη φάση στό νοῦ όνομα σχετικό μέ τήν Κεφαλληνία. Όμως ό ίδιος δέν παραλείπει δίπλα στό όνομά του νά προσθέτει τήν προέλευσή του: Τήνιος. Πάντως σήμερα δέν φαίνεται - όσο μόρεσα νά έλέγξω - ότι τό έπώνυμο επιβιώνει στην Τήνο. Ποιά ή σχέση του άγιογράφου μέ τόν Βροντάδο θά εξαρτηθεί από τήν εξακρίβωση άν οι εικόνες πού σώζονται έως σήμερα παραγγέλθηκαν εκτός Χίου (στην Τήνο π.χ.) ή άν ό Ματθαίος Λεγάτος ήλθε στη Χίο, όπου ένδεχομένως έλαβε τήν παραγγελία καί τίς ζωγράφησε. Αμφότερες οι ύποθέσεις είναι λογικές άλλ' άπαιτοῦν έρευνα σέ άρχεϊακό ύλικό. Πάντως ή δεύτερη φαίνεται εκ πρώτης όψεως πιθανότερη, άφοῦ τό έπώνυμο Λεγάτος ύπάρχει εκτοτε στη Χίο μέχρι σήμερα, γεγονός πού ύποδηλώνει μάλλον διαμονή του ζωγράφου στη Χίο, ίσως καί κάποιο συνοικέσιο. Αυτό τό τελευταίο θά οδηγήσει τήν έρευνα όχι μόνο σέ ασφαλέστερους δρόμους αλλά καί στόν έντοπισμό περισσότερων έργων του άγιογράφου Ματθαίου Λεγάτου καί τῶν ιδιαίτεροτήτων τής τέχνης του.

Πιθανολογῶ μάλιστα ό άγιογράφος μας νά ταυτίζεται μέ τόν ιερέα Ματθαίο του 1832, εικόνα του όποίου έχει έντοπισθεί σέ χωριό τής Λέσβου.

Η έρευνα λοιπόν είναι άπαραίτητη.

Άγιογράφοι τῆς ἀνασυγκροτήσεως (πρώτη νύξη)

Τοῦ κ. Στέριου Φασουλᾶκη
Καθηγητῆ Πανεπιστημίου

Ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς Χίου ἄρχισε μιά δεκαετία περίπου μετά τις ἀνήκουστης ἀπανθρωπιᾶς βαρβαρότητες τοῦ 1822, γιά τις ὁποῖες διαμαρτυρήθηκε ἀκόμη καί ἡ συνένοχή τους εὐρωπαϊκή πολιτική. Συνένοχη ὄχι μόνο διότι ἀνεχόταν, ἀλλά καί διότι βοηθοῦσε ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τήν τουρκική τακτική.

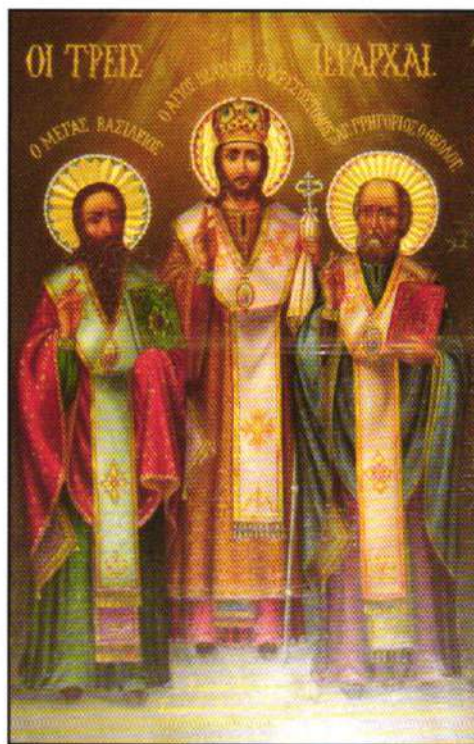
Δύο ἦσαν τά μελήματα τῶν Χίων στή δεκαετία τοῦ 1830 καί μετά, πέρα ἀπό τήν ἐξοικονόμηση τῆς στέγης καί τῆς ἐπιβιώσεως. Τό πρῶτο ἦταν ἡ ἀνέγερση ἢ ἐπισκευή τῶν ναῶν μετά τις λεηλασίες καί τις καταστροφές τους κατά τήν περίοδο τῶν Σφαγῶν καί τό δεύτερο ἡ ἀνασύσταση τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὥστε οἱ ἐπιζήσαντες ἢ ἐπανελθόντες νέοι νά πάρουν τήν ἀπαραίτητη μόρφωση γιά τήν ἐξέλιξή τους, ἰδίως στό ἐμπόριο, στό ὅποιο οἱ Χιώτες εἶχαν ἀπό παλιά πολύ καλή ἐπίδοση, καί στή ναυτιλία.

Σ' αὐτή τήν περίοδο πού κράτησε πενήντα περίπου χρόνια (ἕως τό 1881 ὅταν ἐγινε ὁ καταστρεπτικός σεισμός) κύριο μέλημα ἦταν ἡ δημιουργία λειτουργικῶν ναῶν, ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῶν ὁποίων, κατά τήν ὀρθόδοξη παράδοση, ἦσαν οἱ εἰκόνες.

Μέσα σ' αὐτή, λοιπόν, τήν πεντηκονταετία ἐμφανίσθηκαν στό νησί πολλοί ἀγιογράφοι φορητῶν εἰκόνων οἱ ὁποῖοι θεράπευσαν κι αὐτή τήν ἔλλειψη πού σημειώθηκε μέ τις καταστροφές τοῦ 1822. Πολλοί ζωγράφισαν ἀνωνύμως καί μόνο ἡ τεχνοτροπία τους σέ συνδυασμό μέ τήν τυχόν χρονολόγηση τῶν εἰκόνων θά μπορούσε νά ὁδηγήσει τοὺς ἱστορικούς τῆς τέχνης στόν δημιουργό τους. Ἄλλοι ὁμως φιλοτιμήθηκαν νά ὑπογράψουν τό ἔργο τους καί ἔτσι οἱ σημερινοί ἐρευνητές ἔχουν στή διάθεσή τους ἕνα μακρό κατάλογο ἀγνωστων ἢ ἄλλοθεν γνωστῶν ἀγιογράφων πού συνέχιζαν τή βυζαντινή ζωγραφική, ἐνίστε ὁμως ἐπηρεασμένη ἀπό δυτικές τεχνοτροπίες. Ὅπως καί ἂν εἶναι, πλουτίζουν τήν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς ὀρθόδοξης ἀγιογραφίας καί αὐτό δέν πρέπει νά μείνει ἀπαρατήρητο ἀπό τοὺς ἱστορικούς.

Ἱερά Εἰκὼν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὸν
Ἱ. Ναὸν Ἀγ. Παρασκευῆς Καλαμωτῆς (1871).

Ἱερά Εἰκὼν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς
τὸ "Βούρειον" Δημοτικὸν Σχολεῖον Λειβαδιῶν (1954).

Ἱερά Εἰκὼν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὸ Α΄ Γυμνάσιον Χίου (28.10.1889).

Ἱερά Εἰκὼν τὸν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς
τὸ Γυμνάσιον Βολισσοῦ (16.10.1898).